

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2023

Veronika Soukupová

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Obecní policie v Hradci Králové 1850-1939

Diplomová práce

Autor: Veronika Ludvíková

Studijní program: N0222A120001

Studijní obor: Historie navazující

Forma: Kombinovaná

Vedoucí práce: doc. Mgr. Petr Grulich, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Veronika Soukupová

Studium: F19NK0049

Studijní program: N0222A120001 Historie

Studijní obor: Historie

Název diplomové práce: **Obecní policie v Hradci Králové 1850 - 1939**

Název diplomové práce AJ: The Municipal Police Hradec Králové 1850 - 1939

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Syntéza působení obecní policie v Hradci Králové od počátků obecního zřízení do vzniku státního policejního ředitelství v HK.

Práce bude postavena primárně na studiu archivních pramenů z fondu města, popř. z dalších pramenů a muzejních sbírek, včetně dobového tisku. Cílem práce je zmapovat jednak podmínky, ve kterých byla vykonávána pořádková agenda včetně některých případů, dále podmínky a obsah výkonu obecní policie v rámci běžného městského úřadu (tržní, zdravotní, požární, mravnostní atd.) Práce je časově ohraničena postupným zrodem agendy v rámci vznikajícího obecního zřízení a včleněním obecní policie v HK do nově zřízené státní policie ve městě.

- 1) SOKA Hradec Králové fondy Archiv města HK 1225-1945; Okresní úřad Hradec Králové 1850 - 1945, aj;
- 2) MVČ HK - sbírkové fondy Politika, Hradecensie, aj.
- 3) Kraj Královéhradecký; Osvěta lidu; Ratibor.
- 4) Macek, P. - Uhlíř, L., Dějiny policie a četnictva, sv. I - IV, Themis, Praha 1997 - 2011.
- 5) Macek, P. - Uhlíř, L., Dějiny obecních policií I., Police history, Praha 2004.
- 6) Janák, J. - Hledíková, V. - Dobeš, J., Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, NLN, Praha 2005.
- 7) Machutová, M., Historie dopravní policie, MilpoMedia, Praha 2009.
- 8) kol. autorů, Hradec Králové, NLN, Praha 2017.
- 9) Lenderová, M., Chytila patrola... aneb prostitute za Rakouska i republiky, Karolinum, Praha 2002.

Zadávací pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Petr Grulich, Ph.D.

Oponent: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 27.11.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením doc. Mgr. Petra Grulichy, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

SOUKUPOVÁ, Veronika. *Obecní policie v Hradci Králové 1850-1939*, Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023, 85 s., Diplomová práce.

Diplomová práce se věnuje působnosti, činnosti a právní úpravě městské policie působící na území města Hradce Králové a správnímu uspořádání města se zaměřením na starosty, jakožto velitele zřízené městské policie. Sledované období je stanoveno na rozvíjející se samosprávu města od roku 1850 do roku 1939, kdy se městská policie sloučila s policií státní. Nedílnou součástí textu je vysvětlení pojmů a komparace jednotlivých složek zaměřujících se na civilní bezpečnost v Hradci Králové a přiblížení vývoje takovýchto sborů v Evropě od starověku po současnost. Cílem je tak demonstrovat tradici, jakou má městská policie v Hradci Králové.

Klíčová slova

místní policie, městská policie, policejní záležitosti, strážníci, policisté, četníci

Annotation

SOUKUPOVÁ, Veronika. *Obecní policie v Hradci Králové 1850-1939*, Hradec Králové: Philosophical fakulty of the University of Hradec Králové, 2023, 85 s., Diploma thesis.

The diploma thesis is devoted to the scope, activity and legal regulation of the city police operating in the territory of the city of Hradec Králové and the administrative organization of the city with a focus on the mayors, as commanders of the established city police. The monitored period is set on the developing self-government of the city from 1850 to 1939, when the city police merged with the state police. An integral part of the text is an explanation of terms and a comparison of individual components focusing on civil security in Hradec Králové and an approximation of the development of these corps from ancient times to the present in Europe. The goal is to demonstrate the tradition of the city police in Hradec Králové.

Keywords

local police, city police, police affairs, constables, policemen, gendarmes

Obsah

Úvod	1
Současný stav bádání a kritika pramenů.....	1
1. Vznik bezpečnostních sborů.....	5
1.1 Pojem policie	10
1.2 Diferenciace policie od armády	12
1.3 Státní policie.....	13
1.4 Četnictvo.....	16
1.5 Obecní/městská policie.....	19
1.6 Shrnutí rozdílů mezi uvedenými bezpečnostními sbory.....	22
2. Politická správa Hradce Králové v letech 1848-1939	25
3. Obecní policie v Hradci Králové	31
4. Osoba policejního strážníka a jeho uniforma	46
4.1 Přijetí a jmenování strážníka do roku 1918	46
4.2 Přijetí a jmenování strážníka po roce 1918	47
4.3 Uniformy hradeckých strážníků	48
5. Dnešní městská a státní policie.....	52
5.1 Období 1945-1990.....	52
5.2 Městská policie Hradec Králové v současnosti	52
5.3 Rozdíl v činnosti dnešní a historické městské policie	58
5.4 Srovnání institutu městské a státní policie	59
Závěr.....	62
Seznam použitých pramenů a literatury	66
Prameny archivní.....	66
Prameny tištěné	66
Periodika.....	67
Právní předpisy	67
Literatura	68
Internetové zdroje.....	69
Přílohy	71

Úvod

Téma diplomové práce s názvem *Obecní policie v Hradci Králové 1850-1939* jsem si vybrala z důvodu vlastního zájmu o problematiku komunálních policií. Potřeba podílet se na chodu bezpečnostní práce v naší společnosti mě vedla až k mému současnému zaměstnání. Momentálně pracuji jako strážník městské policie Hradec Králové na oddělení prevence kriminality. Oddělení prevence kriminality má na starosti přednáškovou a prezentační činnost, informační a tiskovou činnost, poradenství pro občany v tíživé životní situaci, ale také poradenství v rámci externích týmů, státních i neziskových organizací. Prakticky denně se v rámci výkonu služby některý ze strážníků ocitá v situaci, kdy občané města dehonestují jeho práci. Dle mého mínění tato dehonestace vychází z neznalosti problematiky a také z tzv. divokých devadesátých let. Možná se v následujícím výzkumu ukáže, odkud takové mínění pramení. Zároveň se jedná o doposud nezpracované téma, které by mohlo být přínosné pro další badatele v oblasti policejní správy.

Mým úkolem, jakožto strážníka, ale i historika je zjistit, jak hluboké a pevné má Městská policie Hradec Králové kořeny, jak se její práce vyvíjela a jak profesionální bylo povolání strážníka městské policie. Časový úsek oněch 89 let jsem vybrala z důvodu změny původní patrimoniální správy v novou moderní dnešní státní správu a samosprávu.

Cílem závěrečné práce mého magisterského studia je zmapování podmínek, ve kterých byla vykonávána pořádková agenda včetně některých případů, podmínky a obsah výkonu práce samotného strážníka. Jaké bylo vybavení služebny a jakou měl strážník výzbroj a výstroj? Jaké byly úřední pokyny a předpisy? Existovala jednotná legislativa, jako je tomu dnes nebo byla činnost městské policie ovlivněna pouze vrchními představiteli města bez jednotných požadavků? Byl strážník spíše policista anebo úředník? Podobá se tehdejší práce hlídek té dnešní? Na tyto otázky by měl výzkum odpovědět. Práce je samozřejmě doplněna i obrazovým materiálem, aby si čtenář mohl udělat vizuální představu o problematice.

Současný stav bádání a kritika pramenů

V současné době neexistuje souhrnné zpracování o daném tématu a s tím souvisí i několik badatelských problémů. V rámci celorepublikového měřítka je základní

literaturou práce autorů Pavla Macka a Lubomíra Uhlíře. Jejich nejpřínosnějšími publikacemi se staly knihy Dějiny policie a četnictva a dějiny Obecních policií. První dva díly jsou pro dané téma nejpřínosnější. Popisují vznik a vývoj bezpečnostních sborů s jejich postupným začleněním do státního aparátu, jejich specifika v habsburské monarchii a v Československé republice. Při výzkumu mně překvapilo, že i mnohé městské (též obecní, místní či komunální) policie svojí historii vnímají pouze z krátkodobého hlediska, sahající k letům jejich znovuzaložení a svou starší tradici vnímají pouze útržkovitě. V důsledku toho se o místních policejních sborech založených již po roce 1850 ví poměrně málo. Když už se našli autoři, kteří by o policii „svého“ města napsali, jedná se o těžce dohledatelné záznamy, které se nacházejí např. ve sbornících, několika bakalářských prací či drobných publikací v nízkém nákladu. Jako příklad je možné uvést publikaci Daniela Vašuta a Aleše Pilaře s názvem: *Ve službách města; Historie městské policie v Rožnově pod Radhoštěm*¹. Druhou velmi významnou publikací je kniha *Hradec Králové*, v níž jsou popsány souhrnné dějiny města kolektivem autorů historiků a archeologů pod vedením PhDr. Zdeňka Zahradníka². K rozluštění či definic některých pojmů mi posloužily svazky *Samospráva obce v království Českém*, jež dává pokyny představeným a radním všech obcí napříč územím z roku 1863. V knize se také dočteme o pokynech pro místní policii. Například na co všechno má dohlížet místní policie ve vztahu k hostincům, psům a jiným záležitostem.³

Po přečtení dostupných monografií přišlo na řadu bádání v pramenech, které provázely obavy o dostatek materiálů, ze kterých by bylo možné dovodit obecné, ale i dílčí závěry. Vzhledem k tomu, že obecní policie byla, stejně jako dnes, zřizována obcí či městem, jsem primárně probádala archiválii fondu města Hradce Králové ve Státním okresním archivu v Hradci Králové. Dokumentů, obsahujících policejní záznamy se mi podařilo dohledat mnoho, nicméně ne všechny měly dostatečnou vypovídající hodnotu. Konkrétně z dokumentů obsahujících policejní záležitosti od roku 1866 do roku 1900 jsem vybrala pouze „hrstku“ použitelných dokumentů. Nepodařily se mi dohledat

¹ VAŠUT, Daniel, PILAŘ, Aleš. *Ve službách města; Historie městské policie v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm 2021

² Kolektiv autorů. *Hradec Králové*, Hradec Králové 2017, ISBN 978-80-7422-504-8

³ OBENTRAUT, Maxmilian. *Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají*. Svazek I., str. 274. Praha 1863
Dostupné z: <https://www.ndk.cz/view/uuid:c0160450-04ab-11dd-9327-000d606f5dc6?page=uuid:cc3951e5-7ff9-42ee-b428-29341201dd41>

klasické policejní záznamy, ale pouze úřední písemnosti typu žádostí a dopisů. O tzv. policejní práci na ulici nebyly tyto prameny dostatečně vypovídající. S narůstajícím rokem přibývalo i odpovídajících záznamů, nicméně získané informace nejsou plynulé a navazující. Další významnou institucí, kterou jsem kontaktovala bylo Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Z královéhradeckého muzea bylo poskytnuto několik málo fotografií, ovšem muzejní sbírky byly v čase bádání nedostupné a nebylo možné do sbírek nahlédnout. Ovšem velice mi pomohly dva svazky uložené v muzejní knihovně. Těmi byly Instrukce pro policejního strážníka a policejní Adresář a schematismus Velkého Hradce Králové.

Nedílnou součástí studia pramenů se pro mě stal dobový tisk, konkrétně periodika Ratibor, Kraj Královéhradecký a Osvěta lidu. Z uvedených tiskovin bylo možné zjistit několik zajímavostí, které se týkají policejní práce či kriminality ve městě. Pro příklad uvedu článek o hospodské rvačce, kde museli zasáhnout strážníci a při níž jednomu z aktérů rvačky bylo odtrhnuto téměř celé ucho. Nebo varování hoteliérům o návštěvě neznámého hosta, který ničí telefonní dráty. V roce 1926 se také objevil článek o výkazu policejní činnosti za uplynulý rok.⁴

Pro badatele policejních záležitostí je nezbytné, aby se vymanil z dnešního vnímání pojmů, jelikož se v dnešním smyslu ustálily až v 90. letech 20. století.

Na závěr si vypůjčím větu z předmluvy autorů Pavla Macka a Lubomíra Uhlíře: „*Skládání celkové mozaiky vývoje policejních sborů, orgánů a institucí a propojení s jejich úlohou a posláním v té či oné době a společnosti, je velmi pracné a složité.*“⁵ Historie obecních policií je záležitostí pouze několika málo regionálních historiků či nadšených badatelů, kterých se často historie místní policie nějakým způsobem dotýká. Konkrétně v Hradci Králové se tamější historickou policií zabývá badatel Radek Balcárek, který má k dispozici několik málo kopií artefaktů strážníků z 30. let 20. století. Vzhledem k roztržitosti pramenů, nebylo jednoduché sestavit souvislý obraz hradecké městské policie od jejího oficiálního vzniku.

⁴ *Osvěta lidu*. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 23.1.1926, č. 7, s. 2. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:36da0ca2-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

⁵ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. *Dějiny obecních policií I.*, str. 5, Praha 2004

První jmenování obecního strážníka dokládá dokument až z roku 1866, ačkoliv se dá předpokládat, že nebyl prvním fungujícím policejním strážníkem.

Práce je obsahově členěna na sedm hlavních kapitol s podkapitolami. Jsou v nich představeny důležité pojmy i široká historie bezpečnostních sborů, aby byla čtenáři osvětlena základní škála úkolů a členění v užším i širším kontextu. Následně navazuje samotný historický výzkum zaměřený na městskou policii v královském městě Hradec Králové doplněný o samosprávnou a politickou činnost v letech 1848-1939. Na závěr si dovoluji komparovat činnost a strukturu policie městské s dalšími bezpečnostními sbory obdobného charakteru v minulosti i současnosti. Obrázky jsou zobrazeny v příloze na samotném závěru diplomové práce.

K dosažení cílů práce jsem použila mediální analýzu, logickou dedukci a indukci z dostupných pramenů. Při vysvětlování pojmů i v poslední kapitole jsem použila komparaci s ostatními policejními složkami. Na závěr jsem se pokusila o syntézu celkového obrazu tématu.

1. Vznik bezpečnostních sborů

Již od starověku fungovaly hlídkové služby, které zajišťovaly požární a civilní bezpečnost daného svěřeného prostoru. V období Římského impéria se jedny z prvních bezpečnostních jednotek objevovaly v antických městech a v *castrech*⁶ s přilehlými osadami v římských provinciích. V Athénách a Římě působili skytští lučištníci, městské kohorty a hasiči. S pádem Římského impéria se rozpadly i budované instituce a přežily pouze některé policejní složky v některých italských městských republikách a v Byzantské říši.

Členové bezpečnostních složek byli často i členové vojenských skupin. Tyto smíšené skupiny se dělily a specializovaly na určitou oblast. Hlavním posláním armády byla samozřejmě obrana státu, resp. obrana v rámci hranic určitého území proti cizím bojovníkům. Ovšem vedle toho někteří vojáci plnili i úkoly zajišťující ochranu vnitřní stability státu. Současně se v pramenech objevují městské bezpečnostní oddíly zvané kohorty a městští hasiči.⁷ Ve středoevropském prostoru jsou dokumentované obranné archeologické nálezy z keltských oppid (např. Závist). Lze předpokládat, že určení bojovníci plnili úlohu ochrany vnitřního prostoru.

V období středověku je možné sáhnout do českého prostředí, ale situace není tak jednoduchá, jak se může zdát. Ve středověku se odpovědnost za bezpečnost dělila mezi panovníka a šlechtu, avšak vojsko panovníka nebo šlechty chránilo primárně zájmy svých zřizovatelů. Mimo válečné konflikty se nejčastěji jednalo o osobní ochranu (např. osobní stráž panovníka), ochranu konkrétního objektu (např. hradní stráž) a ochranu obchodních stezek.⁸ Na vesnicích a ve městech se obyvatelé spoléhali sami na sebe. Teprve až postupem času, od druhé poloviny 14. století, začala vznikat městská hotovost. Ta měla za úkol střežit brány a hradby.⁹ V době husitských nepokojů se města řídila vlastní správou. Ochranu v hrazených městech lze dělit na dva „policejní prostory“. Je to ochrana vnitřního prostoru, kterou zabezpečují městské stráže složené především z obyvatel

⁶ Castrum je tábor římských legií s obdélníkovým či čtvercovým půdorysem.

⁷ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 10-12. Praha 1999

⁸ Tamtéž str. 11

⁹ HOFFMAN František. České město ve středověku, str. 146-148. Praha 1992

daného města. Druhým obraným prostorem jsou městské hradby a mýtné brány představující hranici obranného prostoru.¹⁰

Zaměřím se přímo na Hradec Králové, dříve také Hradec nad Labem. Ve 13. století odpovídal za klid, pořádek a dodržování právního řádu ve městě rychtář (nejprve tzv. lokátor). Ten byl zástupcem panovníka, kterému byl svěřen dozor nad obyvateli a zároveň byl zástupcem měšťanů. Město sloužilo jako regionální tržní středisko a s tím také byla spojená kriminalita. Rychtář soudil přestupky vlastních i cizích obyvatel, špatné míry a váhy či drobné krádeže.¹¹ Od 14. století byla doložena funkce hradeckého purkrabího jako krajského popravce, jenž stíhal a trestal zemské škůdce, psance a zločince.¹² Při husitských bojích Hradec přišel o svůj hrad (resp. ten byl poničen a bez nákladných oprav byl neobyvatelný) a o dvůr královen. Městská správa zajišťovala pouze nejnnutnější záležitosti. Po husitských válkách zůstaly v Českém království zbytky vojsk a žoldáků, obyvatelstvo bylo vyčerpané, volnějším mravů a chránilo si své živobytí i přesvědčení po svém. Bylo potřeba obnovit úřady, jež by vrátily do země klid a bezpečnost.¹³ Pro ochranu právního řádu fungoval rychtářský úřad. Rychtář byl hlavním policejním úředníkem, který byl pověřen stíháním zločinců, péčí o zachování pokoje a bezpečnosti ve městě a vykonáváním nálezů městské rady, v čemž byl zavázán poslouchat purkmistra a být mu k ruce. Od městské rady přebíral rychtář nařízení, jak se má ve svém úřadě chovat, určovala mu roční plat a požitky. Rychtář si mohl najmout družinu, na policejních záležitostech se mohli podílet konšelé a bezpečnost mohla být podporována i měšťanskou hlídkou a ponocným. V polovině 15. století byl rychtář jedním ze základních členů obnovené městské rady.¹⁴ K vnitřnímu městu příslušelo ještě Pražské a Mýtské předměstí.¹⁵

Samostatně stojí rytířské řády, které se podílely především na ochraně poutních míst a stezek do Svaté země. Nebylo ovšem výjimkou, že se podílely na ochraně obcí či

¹⁰ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 26. Praha 1999

¹¹ BLÁHA Radek, NĚMEČKOVÁ Věra. Město Hradec Králové v letech 1225-1420. Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 49-51. Praha 2017

¹² Tamtéž str. 53

¹³ Tamtéž str. 118-133

¹⁴ NĚMEČKOVÁ Věra. Hradec v době husitské a jagellonské. Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 131-134. Praha 2017

¹⁵ VOJTÍŠKOVÁ Jana. Město v době předbělohorské: Od prosperity k pozvolnému nástupu úpadku (1526-1618/1620). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 148

měst, ve kterých momentálně pobývaly. Na severním hradeckém předměstí byla v době předhusitské komenda řádu německých rytířů. Lze předpokládat, že se na bezpečnosti ve městě částečně podíleli i přítomní rytíři. Za husitských bojů byl řád vysídlen.¹⁶

V období středověku se Hradec Králové řídil tzv. magdeburským právem. Na přelomu 15. a 16. století se inspiroval právní praxí Starého Města pražského.¹⁷ Po roce 1526 se Hradec řídil jihoněmeckým městským právem.¹⁸

Za zmínku stojí i fakt, že město mělo zejména od 14. století kvalitní systém vzdělávání a mnoho Hradečanů úspěšně pokračovalo ve svém studiu i na univerzitě v Praze. Hradečtí radní i úředníci, v čele s rychtářem, byli poměrně dobře vzdělaní a tyto funkce zastávali významní lidé hradecké společnosti. Na počátku 17. století řešil přestupky měšťanů a pořádkovou službu stále rychtář se svými dvěma pomocníky. Podřízen mu byl i šatlavní hospodář a kat. V 17. století byli rychtáři přísahou zavázáni pouze králi a od poloviny 16. století zastávali první místo v městské správě. Purkrabský soud i nadále řešil civilní majetkovou agendu šlechticů.¹⁹

Jak už se v historii ukázalo, lokace Hradce nad Labem byla strategicky velmi výhodná a o tuto lokalitu projevil zájem ne jeden vojevůdce. Situace během třicetileté války byla podnětem pro pozdější vybudování jednoho z vojenských center panovníka. Přítomnost a nároky vojska zajistily úpadek celého města. Za války byla městská rada tvořena dvanácti konšely, z nichž jeden byl zvolen na post purkmistra. Konšelé museli řešit pořádek ve městě a porušování osobních práv občanů. Nejednou řešily konflikty s vojáky, avšak neměli kompetence k řešení vojenských deliktů.²⁰

Předbělohorský Hradec Králové byl jazykově českým městem, písemnosti psané v němčině byly korespondovány výjimečně.²¹ Z východočeské metropole, která se řadila k předním městům českého království, se stalo pouhé zadlužené regionální město

¹⁶ BLÁHA Radek, NĚMEČKOVÁ Věra. Město Hradec Králové v letech 1225-1420. Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 72. Praha 2017

¹⁷ Tamtéž, str. 51. Praha 2017

¹⁸ VOJTÍŠKOVÁ Jana. Město v době předbělohorské: Od prosperity k pozvolnému nástupu úpadku (1526-1618/1620). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 151

¹⁹ Tamtéž, str. 151-156

²⁰ VOJTÍŠKOVÁ Jana. Ve víru třicetileté války (1620-1648). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 202

²¹ VOJTÍŠKOVÁ Jana. Město v době předbělohorské: Od prosperity k pozvolnému nástupu úpadku (1526-1618/1620). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 149. Praha 2017

s vybydlenými a zbořenými domy²² a pouze 1 766 obyvateli.²³ Do úřadů byli dosazováni bohatí hradečtí měšťané, kteří měli písařské zkušenosti a dobrou znalost práva.²⁴ A začal se projevovat nový nešvar a kriminální živly. Ve městě se začalo usazovat obyvatelstvo židovského vyznání a společností obávaní cikáni. Kolem roku 1700 byly stanoveny povinné (policejní) otázky, které měly být kladeny každému podezřelému. Bylo potřeba zjistit: jméno, příjmení, věk, místo narození, rodinný stav, vyznání, odkud a kam dotyčný cestuje a s jakou skupinou či zda zná poučení, jak se s cikány v českém království nakládá.²⁵ Po válce se uplatňovali císařští rychtáři, do jejichž kompetencí patřila agenda odúmrťí, stíhání přestupků, mravních poklesků a výtržností. Pravděpodobně na počátku 18. století město přišlo o agendu hradeckého purkrabství, protože bylo přesídleno do Prahy.²⁶

S rozvojem organizace státu docházelo i k postupné specializaci jednotlivých bezpečnostních složek. Jedny z prvních důležitých norem se staly tereziánské a josefínské reformy v 70. letech 18. století, ve kterých můžeme pozorovat snahu o sjednocení státní správy a vznik státní policie.²⁷ Po zřízení policejního ředitelství ve Vídni v roce 1785 byla výkonná policejní moc přenesena na městské magistráty a vlastní policejní dohled vykonávali komisaři, kteří podléhali městskému policejnímu úřadu. Komisaři byli spíše úředníci, kteří zpracovávali spisové agendy. Přímý výkon služby zastávali městští čtvrtní a jejich pomocníci. Tito pomocníci byli jmenováni z nejmladších řemeslných mistrů. Mimo hlavní města zemí monarchie byli magistrátem stanoveni spolehliví občané do funkce policejních dozorců. Vrchní dozor pak zastávaly krajské úřady a ve městech poddanská vrchnost. Systém městských strážných a státní policie, který byl zřízen pouze ve velkých městech, jakými byla Praha a Brno, fungoval až do 50. let 19. století.²⁸

V návaznosti na války o rakouské dědictví došlo v Hradci opět k nárůstu císařského a posléze i okupačního vojska. V druhé polovině 18. století se město přeměnilo v moderní vojenskou pevnost. Město se zmenšilo, jelikož na ploše přilehlých

²² VOJTÍŠKOVÁ Jana. Ve víru třicetileté války (1620-1648). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 218

²³ VOJTÍŠKOVÁ Jana, POLEHLA Petr. Poválečná obroda: Konsolidace městských poměrů a utváření nových církevních struktur (1648-1740). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 232

²⁴ Tamtéž, str. 227

²⁵ Tamtéž, str. 234. Praha 2017

²⁶ Tamtéž, str. 223-225. Praha 2017

²⁷ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 33-34, Praha 1999

²⁸ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 50, Praha 1999

předměstí, která Hradci náležela, vzniklo opevnění a obyvatelstvo z nich muselo být přestěhováno na periferie. Na druhou stranu, zřízení nového ubytování pro vojáky (kasárna) městu, a především jeho obyvatelům, výrazně pomohlo. Městská správa zůstala na pozadí a na vzestupu byla správa krajská, která pouze předávala nařízení panovníka k výkonu městskou radou.²⁹ V roce 1783 došlo ke zrušení rychtářského úřadu pro svou nadbytečnost.

Od konce 80. let 18. století spadal Hradec do první kategorie a měl zřídit plný magistrát. Město mělo mít čtrnáct plně placených úředníků, tři radní sluhy, čtyři uniformované strážníky a dva vězeňské strážce.³⁰ Od 50. let musel městský syndik³¹ absolvovat minimálně tříleté právní studium.³² Centralizací státní správy i samosprávy v Hradci Králové, stejně jako v jiných místech Českého království, sílila němčina.³³

Pro státní správu, samosprávu i policii se naprosto zásadním stal rok 1848. V letech 1848-1852 se sjednocuje správní systém v habsburské monarchii. Stát začal rozlišovat přirozenou a přenesenou působnost obce a položil základy obecní samosprávy. Byl zaveden jednotný systém pro státní policii, vznikla nová složka polovojenského sboru plníci i civilní bezpečnostní úkoly – četnictvo³⁴ a obce mohly zřizovat místní policii.³⁵ V českých zemích byly postupně rozšiřovány všechny již výše uvedené policejní sbory.

Ustálený systém aplikovaný postupně od 50. let 19. století vydržel v Českém státě až do roku 1939, kdy drtivá většina městských policií byla sloučena pod organizaci policie státní. Sloučení městské policie pod tu státní probíhalo od počátku 30. let. Bylo to dáno i tím, že organizace nového státu a jeho složek měla od svého vzniku dostatek času na stabilizaci. Během zmíněných téměř devadesáti let probíhaly v daných organizacích změny. Tyto změny úzce souvisely se změnami v rámci organizace státní správy a

²⁹ VOJTÍŠKOVÁ Jana, POLEHLA Petr. Město v době tereziánských a josefínských reforem (1740-1790). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 282. Praha 2017

³⁰ Tamtéž, str. 288. Praha 2017

³¹ Městský syndik byl přední radní písař (tamtéž str. 287), či městský představitel.

³² VOJTÍŠKOVÁ Jana, POLEHLA Petr. Město v době tereziánských a josefínských reforem (1740-1790). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 288. Praha 2017

³³ LENDEROVÁ Milena. Město v pevnosti. Na cestě k moderní národní společnosti (1748-1847). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 328

³⁴ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 55–56, Praha 1999

³⁵ PAVLÍK Jiří, POKORNÝ Radek. Zrod občanské společnosti (1848-1918). Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 383. Praha 2017

samosprávy. Nicméně za danou dobu nebyly zrušeny, pozastaveny či nějak výrazně reformovány.

Níže stručně přiblížím tři základní bezpečnostní sbory, které působily na území dnešní České republiky. Samozřejmě je logické, že Vídní zřízená policie byla rozšiřována nejprve do velkých měst monarchie a posléze do menších měst a obcí. Umístění konkrétní složky bylo rozhodnuto podle potřeb daného prostoru – obce či kraje, a to ve všech specifických obdobích. Ať už se jedná o rok 1850, kdy byly složky zaváděny, nebo během změn v letech 1866 a 1867, či po rozpadu Rakousko-uherského mocnářství a vzniku nové Československé republiky v roce 1918 až do roku 1939, jenž je mezníkem této práce.

Nejprve ovšem vysvětlím samotný pojem policie, neboť vymezení pojmu se ve státovědě vyvíjelo a hojně se o něm diskutovalo.

1.1 Pojem policie

Nejčastěji je zastáván názor, že policie zabezpečuje právo před nebo při jeho porušení. Je důležité, abychom pojem *policie* chápali v několika rovinách. Za prvé se jedná o *název* bezpečnostní složky. Za druhé se jedná o *označení činnosti* ve smyslu správním, tedy určení činnosti ke správním účelům. V krátkých podkapitolách níže budou přiblíženy funkce tří policejních institucí. „*Zde ještě uvedu několik příkladů označení policejní činnosti:*

- *Policie populační* zajišťovala opatření ke správním účelům, jako je sčítání obyvatel, předpisy o vedení matrik a užívání jmen.
- *Bezpečnostní policie* zahrnovala všechny opatření sloužící k odvrácení nebezpečí a předpisy k hlášení cizinců, držení a nošení zbraně, vyhoštění, policejní dozor, dodání do donucovacích pracoven a další opatření proti nebezpečným osobám.
- Zvláštní bezpečnostní policie zabezpečovala předpisy v oblasti jednotlivých oborů:
 - *živnostenská policie* se zabývala výrobou a prodejem jedovatých látek, zacházení s parními kotli, výrobou a zkoušením palných zbraní apod.;
 - *dopravní policie* zajišťovala policejní železniční řády a provozování jízdy na železnicích, jakož i o vodní plavbě, námořní přístavy apod.;

- *silniční policie* se věnovala bezpečnosti a pořádku na veřejných silnicích, trestům za poškození stromů, alejí u silnic apod.;
- *námořní policie* se snažila předcházet vzniku dopravních nebezpečných situací a nehod v námořní plavbě;
- *důlní policie* se snažila zabraňovat nebezpečí v důlních podnicích;
- *honební policie* se věnovala honebnímu právu a ochraně zemědělství;
- *polní policie* zabezpečovala předpisy týkající se polního hospodářství;
- *stavební policie* zabezpečovala stavební řády;
- *dobytčí policie* zajišťovala předpisy na ochranu zvířat, zabránění nakažlivým nemocem dobytka apod.;
- *zdravotní policie* zabezpečovala předpisy k ochraně veřejného zdraví;
- *mravnostní policie* zahrnovala škálu nesourodých oborů, do které spadalo mravní vzdělání národa, tisková policie, divadelní řád, předpisy o veřejných produkcích, prostituci, zakázaných hrách, zamezení opilství apod.³⁶

Sestavení předpisů výše uvedených oborů zajišťovali úředníci a výkon neboli dohled nad těmito předpisy zabezpečovali strážníci nebo uniformovaná stráž bezpečnosti. Označení policista se ve služebních předpisech začal objevovat až ke konci 30. let 20. století.³⁷ Za strážníky byli považováni příslušníci obecních policií a uniformovanou stráž bezpečnosti byli označováni příslušníci státní policie.

Také by si měl čtenář uvědomit úzkou provázanost mezi politikou a policií. Obě slova, policie i politika, vychází ze stejného předchůdce, a tím je řecké slovo „polis“, které překládáme jako obec, město nebo latinské slovo „politia“ překládané jako veřejná správa. Vývoj strážních složek úzce souvisí s vývojem vnitřní správy země a s vývojem státu.³⁸ Z toho vyplývá, že systém organizace, fungování a užívání bezpečnostních sborů je v celém státním prostoru nejednotný. Proto například středověké a raně novověké policejní jednotky můžeme z dnešního pohledu chápat spíše jako městské či obecní nežli řízené státním aparátem.

³⁶ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír, Dějiny obecních policií I., str. 17–19, Praha 2004

³⁷ KOLEKTIV autorů. Kapesní policejní praktikum na rok 1937. Praha: Nový věstník Čs. stráže bezpečnosti, 1936. 431 s. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTU%3d>

³⁸ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 9, Praha 1999

„Na počátku 20. století rozumíme policií činnost státní moci k ochraně veřejného řádu proti rušení jednotlivci. Policie jest zvláštním způsobem činností správní, jaksi negativní stránkou její, neméně ovšem důležitou než činnosti pozitivní, neboť bezpečnost a ochrana práv garancí moci veřejné jsou nezbytnou podmínkou hospodářského rozvoje i kultury. Dokladem jsou celé dějiny, neboť doby, kdy svépomoc nastoupí na místo moci veřejné, jsou dobami rozvratu a úpadku. První starostí upevňující moci státu bývá uvést zemi v pořádek.“³⁹

„Ve 30. letech 20. stol. je úkolem policie chránit preventivně neb represivně určité právní statky ať úkony nevrchnostenskými (např. provozováním, varováním, poučováním) neb úředními zákazy a příkazy. Její úkol je v podstatě konzervující: slouží jen k udržení dosavadních statků, nikoliv k tvoření statků nových, nemá působnost tvůrčí.“⁴⁰ Konzervující úloha je důležitá z hlediska ochrany společenských i individuálních hodnot daného státu a jeho zřízení.

V dnešním smyslu slova chápeme policii, jako bezpečnostní strážní sbor, který udržuje vnitřní pořádek a stabilitu státu.⁴¹ *„Jedná se o státní orgán, který jako ozbrojený bezpečnostní sbor plní úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti. Chrání bezpečnost osob a majetku, spolupůsobí při zajišťování veřejného pořádku a činí opatření k jeho obnovení, vede boj proti terorismu, odhaluje trestné činy a zjišťuje jejich pachatele a provádí jejich vyšetřování, zajišťuje ochranu státních hranic, ústavních činitelů a dalších osob a institucí, dohlíží na bezpečnost a plynulost silničního provozu.“⁴²* *„Městská policie je orgánem obce, který zabezpečuje místní záležitosti veřejného pořádku a plní další úkoly, které stanoví zákon.“⁴³*

1.2 Diferenciace policie od armády

Pro svou mocenskou politiku 17. století potřebovala habsburská monarchie vybudovat stálou armádu, která začala suplovat i nedostatečné bezpečnostní složky. Výchozím bodem vzniku i specializací bezpečnostních složek je samozřejmě centrum habsburského státu – Vídeň. Jak se tedy v bezpečnostních otázkách diferenciovala

³⁹ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 10

⁴⁰ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír, Dějiny obecních policií I., str. 19–20, Praha 2004

⁴¹ <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/policie>

⁴² BULISOVÁ, Jiřina a kol. Ottova všeobecná encyklopedie M–Ž, str. 238. Praha 2003

⁴³ Zák. č. 553/1991 Sb. §1, odst. 2

armáda? Oddělování bezpečnostních složek v armádě a od ní lze nazvat „zpolicejnění armády“. Rozlišujeme:

- *Vnitřním zpolicejněním armády* rozumíme vytváření policejních struktur uvnitř armády. Vojska, která nepodléhala civilnímu soudnictví, musela vytvořit vlastní soudní pravomoci (ty zastávali např. velitelé jednotek). Přejdem středověku v novověk se armáda uzavírala více do sebe, začaly vznikat specializované policejní, justiční a vězeňské orgány u žoldněrských i stálých státních armád.⁴⁴
- *Vnější zpolicejnění armády* chápeme jako využívání armády k plnění úkolů, které jsou vyhrazené bezpečnostním složkám – tzv. boj s vnitřním nepřítelem. V takových případech armádní složky pomáhají těm policejním ať už proti rozsáhlým civilním konfliktům nebo při nefunkční vlastní policejní činnosti. Jako příklad lze uvést potlačení rolnického povstání r. 1775 u Chlumce.⁴⁵ Blíže k tématu se čtenář může dozvědět např. v expozici Městského muzea Rytyně v Podkrkonoší.⁴⁶
- Termín *zarmádnění policie*; můžeme chápat jako „*zřizování jednotek vojenské povahy v rámci policejních sil.*“ Jedná se o specializované jednotky, např. v pohraničních oblastech, u tvrzí na přístupových cestách. Typickou zarmádněnou policejní jednotkou se stalo četnictvo.⁴⁷

Výzbroj policejních jednotek se začala odlišovat od vojenské teprve po rozdělení jejich působnosti. Nejmarkantnější rozdíl je v držení a užívání těžkých zbraní.⁴⁸

1.3 Státní policie

Počátek dějin státní policie lze datovat od druhé poloviny 18. století, kdy vznikla státem řízená policie. Marie Terezie nechala oddělit policejní správu od justice a podle pařížského vzoru zavedla kvalifikační požadavky pro přijetí do policejního stavu. Josefskou reformou byla policie rozdělena na uniformovanou, která zajišťovala výkon služby v ulicích (z dnešního pohledu se jedná o hlídkovou službu) a neuniformovanou,

⁴⁴ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 16. Praha 1999

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Dostupné z: <https://www.muzeumrytne.cz/selske-povstani-1775>

⁴⁷ Tamtéž str. 17

⁴⁸ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 21. Praha 1999

tajnou, která měla na starosti vyšetřování (např. dnešní odbory obecné či hospodářské kriminality). Policejní ředitelství bylo zavedeno v hlavních zemských městech, v českých zemích v Praze a v Brně. Významnou osobou byl hrabě Johann Anton Graf von Pergen. V době Josefa II. byl místodržitelem, který měl na starost policejní správu. Je považován za zakladatele moderní policie na našem území. V době vlády Leopolda II. byla policie decentralizována a od roku 1793 byla Františkem II. opět obnovena, byl zřízen nejvyšší policejní úřad a hrabě Pergen se stal policejním ministrem.⁴⁹

Známý rok 1848 byl důležitý i pro státní policii. Ta byla zařazena pod ministerstvo vnitra a za tzv. Bachova absolutismu byl obnoven Nejvyšší policejní úřad, který se stal na sklonku 50. let policejním ministerstvem. Pod jeho pravomoc spadala policie, četnictvo, cenzurní úřad a inspekce léčebných a lázeňských míst, kde se předpokládal zvýšený pohyb cizinců. Po Bachově pádu policejní ministerstvo zaniklo a správa jeho záležitostí byla přenesena nejprve na státní ministerstvo či ministerstvo pro zemskou obranu. Od roku 1870 již na stálo podléhaly policejní záležitosti opět ministerstvu vnitra. Vlastní policejní úřady se nazývaly policejní ředitelství ve větších městech a v menších centrech policejní komisařství (tzv. komisariáty). V dualistickém období byla služba státní policie zajištěna v Praze a v Brně.⁵⁰

„Do působnosti policejních úřadů od roku 1850 náleželo:

- předcházet a bránit všem nebezpečím ohrožujícím panovníka, císařský dům, zákonný řád, blaho státu a jednotlivce;
- udržovat veřejný pokoj a řád ve svém obvodu;
- překazít útoky na pokoj a řád, poškození osob a vlastnictví ať už k němu došlo náhodou či úmyslnou nebo neúmyslnou lidskou činností;
- činit přítrž narůstání škod a odstraňovat jejich následky;
- pátrat po rušitelích zákona, zadržet je a odevzdat povoláním úřadům;
- hlášení pobytu cizinců, záležitosti pasů;
- záležitosti tiskové, spolkové a divadelní;
- povolování a schvalování programu veřejných produkcí;
- dohled nad železniční dopravou a paroplavbou;

⁴⁹ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 49–50, Praha

⁵⁰ Tamtéž., str. 48–51

- trestní pravomoc přenesená na policejní ředitelství;
- výkon pohraniční policie prostřednictvím expozitur;
- redakce policejního oznamovatele.⁵¹

Z uvedené působnosti bych chtěla upozornit na „státní“ zájem o bezpečnost, zajišťování zákonného řádu a blaho státu. Státní policie dohlíží na bezpečí a státní zájmy panovníka. Místní působnost je dána státní hranicí a obvodem. A právě v dohledu na blaho státu a široké místní působnosti je rozdíl oproti městské policii.

Vývoj státní policie v meziválečném období byl velmi progresivní. Ačkoliv se jednalo o výrazně méně početnou složku oproti četnictvu, vláda se snažila tento stav změnit. V březnu 1920 se Národní shromáždění usneslo na zákoně č. 165/1920 Sb. jímž je vláda zmocněna zřizovat státní policejní úřady. Dle § 2 je úkolem těchto úřadů *„pečovati o veřejnou bezpečnost a vnitřní klid, starati se o bezpečnost osob a majetku, udržovati veřejný řád a vésti v patrnosti obyvatelstvo a cizince. Tyto úřady převezmou dosavadní obor působnosti obecní policie bezpečnostní, mravnostní a čelední, a dosavadní obor působnosti okresní správy politické ve věci správy policejní.“*⁵² Zákon umožnil vládě zřídit do pěti let státní policii tam, kde to uzná za vhodné, převzít i agendu, která by spadala do působnosti obecní policie, a obcím nařídil podílet se na nákladech spojených s policejní činností na svém území. Vyhlášení zřízení či zrušení státní policie náleží ministru vnitra. Tento zákon platil až do roku 1936, kdy vešlo v platnost vládní nařízení č. 51/1936 Sb.

Podle nového vládního nařízení č. 51 jsou státní policejní úřady povolány ve svém správním obvodu a rozsahu *„pečovati o veřejnou bezpečnost a klid, starati se o bezpečnost osob a majetku, udržovati veřejný pořádek, zejména též bdíti nad veřejnou mravností, dále míti v evidenci obyvatelstvo a cizince a plniti úkoly, které jsou jim platnými předpisy zvlášť uloženy“*.⁵³ Nařízení dále stanovuje některé personální záležitosti, odpočivné a zaopatřovací platy zaměstnancům policejní služby a pozůstalým, výjimky ze správních obvodů a specifika uniformované stráže bezpečnosti. Státní policie spadala do Sborů stráže bezpečnosti, jejíž specifika stanovuje zákon č. 230/1922 Sb.⁵⁴

⁵¹ Tamtéž, str. 52

⁵² Zák. č. 165/1920 Sb. o zřízení státní policie. Dostupné z: [165/1920 Sb. - Beck-online](#)

⁵³ Nařízení vlády č. 51/1936 Sb. o organizaci policejní správy. Dostupné z: [51/1936 Sb. - Beck-online](#)

⁵⁴ Zák. č. 230/1922 Sb. o sborech stráže bezpečnosti. Dostupné z: [230/1922 Sb. - Beck-online](#)

Obecně lze uvést, že uniformované strážní bezpečnosti náležela pořádková a strážní služba. Ale neuniformované náleželo vyšetřování a zajišťování zpravodajské služby.

Největším státním policejním úřadem bylo policejní ředitelství v Praze, které se dělilo na téměř 20 specializovaných oddělení. Byly zde například oddělení kriminální policie, zpravodajské služby, divadelní oddělení, zbrojní pasy, či archiv.⁵⁵

1.4 Četnictvo

Zákon zavádějící četnictvo byl vydán roku 1850. Definoval četnictvo jako „vojensky organizovaný strážní sbor určený k udržování veřejné bezpečnosti, klidu a pořádku, který byl součástí armády. Podléhal převážně ministerstvu války, ovšem v civilních záležitostech podléhal ministerstvu vnitra. Oddíly byly řazeny do pluků a spadaly pod vojenskou jurisdikci. Četnické stanice byly zřízeny při okresních úřadech.“⁵⁶ Po roce 1876 bylo Předlitavské četnictvo začleněno pod ministerstvo vnitra, vojenskými úkoly pak mohlo být pověřeno pouze v případě války. Výkonem bezpečnostní služby bylo podřízeno zemským a okresním úřadům.

„Podle vzoru lombardského četnického pluku spadalo do působnosti četnictva:

- vykonávat hlídky na hlavních a vedlejších cestách;
- pátrat po pachatelích těžkých policejních přestupků, zadržovat je a předávat příslušným úřadům;
- zatýkat všechny při činu přistižené přestupníky a zadržovat podezřelé osoby, jako jsou tuláci/žebráci a předat je pověřeným úřadům;
- rozptýlit sročení narušující veřejný klid a zajistit osoby, které pobuřovali;
- provádět exekuce při vymáhání veřejných dávek;
- podporovat úřední výkony justice a zajišťovat eskortu zadržených či odsouzených;
- udržovat pořádek na tržištích;
- dohlížet na hazardní hráče, podvodníky a prodavače zakázaného zboží a podle okolností je zatýkat;

⁵⁵ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva II., str. 22–23, Praha 1999

⁵⁶ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 64–65, Praha 1999

- střežit klid a kázeň v divadle, na veřejných promenádách, v hostincích a dohlížet na uzavření v řádnou hodinu;
- kontrolovat doklady cizincům a eskortovat je na hranice při vypovězení ze země;
- zadržovalo dezertéry a vojáky bez patřičných dokumentů;
- sledovalo přesun jednotlivých oddílů;
- důstojníci si vedly seznamy vojenských dovolenců;
- v době války k běžné agendě přibýly i úkoly pořádkové a dopravní služby, stíhání dezertérů a vyzvědačů a zajištění bezpečnostní služby ve vojensky obsazených oblastech.⁵⁷

Úkolem četnictva je řešení civilní agendy ve městech i mimo ně, dohled nad kulturními a jinými obdobnými akcemi a podpora justice. Dále musí mít přehled o vojenských oddílech a zajistit službu ve vojensky obsazených oblastech. Společné úkoly s policií jsou kontroly a evidence cizinců či pátrání po pachatelích trestných činů.

Po vzniku Československé republiky se četnictvo stalo nejpočetnějším bezpečnostním sborem. Je to logické, neboť bylo v zemi nejrozšířenější a pro svoji profesionalitu i protěžované. Profesionalitu jednotlivých četníků měly zajistit nároky pro přijetí muže do četnického stavu, jenž jsou uvedené v §17 četnického zákona, roční zkušební doba a průběžné vzdělávání. Zákon o četnictvu byl přijat pod číslem 299/1920 Sb. a mimo jiné stanovil podřízenost ministerstvu vnitra.⁵⁸ Jedním z mnoha úspěchů četnictva lze uvést zavedení služební kynologie v Československu roku 1921 nebo kriminalistické disciplíny mechanoskopie používané od roku 1931.⁵⁹

Na území dnešního Hradce Králové se nacházely četnické stanice v centru města, dále na hradeckém nádraží, v rozrůstající se obci Pražské předměstí, v Kuklenách, Plotíštích n. Labem, Pouchov a na Novém Hradci Králové. Vzhledem k tomu, že ve vnitřním městě byla zřízena městská policie již roku 1866 (pravděpodobně i dříve, ale nebyl nalezen odpovídající pramen), četnictvo plnění svých úkolů směřovalo především na přilehlé obce a železniční trať. Bylo to dáno tradicí místních strážníků, ale také

⁵⁷ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva I., str. 68–69, Praha 1999

⁵⁸ Zák. č. 299/1920 Sb. o četnictvu. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mrzhewta>

⁵⁹ DLOUHÝ Michal. Případy z pátrací služby, Praha 2014, str. 7

kapacitou četníků. Těch bylo na obvody města Hradce Králové a přilehlých obcí v roce 1924 sedm včetně velitele, po roce 1936 pak 11 včetně jednoho praporčíka a jednoho velitele. Vnitřnímu městu se četníci věnovali pouze v nutných případech a vlastní pořádkovou službu plně přenechávali strážníkům.

Ve třicátých letech byl Hradec Králové jedním z velkých četnických center v republice. Byla zde zřízena četnická pátrací stanice, četnický pohotovostní oddíl, četnická silniční kontrolní stanice a v roce 1935 zde byl zřízen i nový útvar – letecká hlídka. Nepochybně se tak stalo z obav o pohraniční vzdušný prostor severovýchodních Čech, ohrožený ze strany Německa. Asi největší areál byl umístěn na Jiříkově třídě (dnes ulice Československé armády) v budově s č. p. 283 a 284. Nacházelo se zde velitelství četnického oddělení, pátrací stanice, kasárna, byt pro velitele.⁶⁰

Po zřízení státní policie v Hradci Králové 1. ledna 1939 bylo četnictvo plně vytlačeno do okolních obcí.

„Poslání a úkoly četnictva byly vymezeny Služební instrukcí pro četnictvo. Četnická služba byla dělena na obyčejnou a zvláštní (na zvláštní vyzvání). Během běžné služby četníci plnili úkoly:

- maření a vyšetřování trestných činů;
- napomenout a oznámit všechny přestupce zákona a podat zprávu o zatčení;
- zamezit sročení, které by vedlo k narušení veřejného pořádku a zmocnit se jeho vůdců;
- chránit občany i jejich majetek před násilím všeho druhu;
- konat podrobná vyšetřování o všech nálezech mrtvol, požárech, vloupání a loupežném přepadení a jiných trestných činech a učinit o tom oznámení úřadu;
- všeobecně zjednávat a udržovat pořádek, klid a bezpečnost a proti škůdcům zakročít;
- dohlížet na dodržování zákazu podomního obchodu s tiskovinami a jejich vyvěšování; zvláště dohlížet na podomní obchodníky a živnostníky;

⁶⁰ GRULICH, Petr. Gendarmerie in Hradec Králové, Introduction to Its Structure in the 1930s. *Theatrum Historiae* 2015, str. 135–162. Dostupné z: <https://theatrum.upce.cz/index.php/theatrum/article/view/2070/1837>

- pokud to služba umožní, doprovázet nebezpečnými cestami cestující, kteří o to požádají;
- zadržovat a dodávat na vojenské velitelství zběhy a vojáky, kteří se nemohou dostatečně prokázat legitimací; dále osoby, které se vyhnuly odvodní povinnosti;
- zatýkat osoby, na které byl vydán zatykač a bedlivě si všímat tuláků;
- dohlížet na veřejná zařízení, zjišťovat závady a poruchy a oznámit skutečnost úřadům;
- pečovat o to, aby bylo volné spojení na pozemních a vodních cestách a aby se každý řídil podle pravidel silničních a říčních předpisů.⁶¹

„Zvláštní četnická služba zahrnovala vykonání zvláštních nařízení včetně asistenčních služeb a eskort vězňů. Jednalo se např. o záležitosti spadající do působnosti finanční či železniční stráže, požadavky soudů a státních zastupitelství atp.“⁶²

Oproti četnictvu městská policie nevyšetřovala, nezadržovala vojáky a nezatýkala. Měla užší okruh působnosti a perfektní místní znalost.

1.5 Obecní/městská policie

Zatímco předchozí dvě bezpečnostní složky, státní policie a četnictvo, byly zřizovány státem na základě zákona, tak komunální policie byly zřizovány obcí v rámci jejich samostatné působnosti. Policie, jež byla zřizována obcí či městem se nazývala obecní či městská policie. V literatuře se čtenář setkává i s výrazy místní či komunální policie a je třeba říct, že se jedná o příměr k názvu obecní i městské policie.

Působnost komunálních policií byla ohraničena místní působností dané obce, nebylo tak možné strážníky přesouvat k výkonu práce do obcí jiných. V tomto limitu museli strážníci spolupracovat z pravidla s četnictvem, neboť v místech, kde sloužila místní policie, sloužilo i četnictvo. Policejní strážníci mohli být podporováni ponocnými. Zajímavé je, že v počátcích vzniku si městský strážník musel sám zaplatit náhradu v případě nemoci. Stráž chodila v uniformě a byla ozbrojena partyzánou⁶³, šavlí⁶⁴,

⁶¹ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva II., str. 73-75. Praha 1999

⁶² MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny policie a četnictva II., str. 76-77, Praha 1999

⁶³ Partyzána je zbraň s dřevěnou rukojetí a kovovým hrotem, <http://muzeumhry.cz/muzeum/39-sbirky/sbirka-militarii-a-hodin/591-patyzana>

⁶⁴ Šavle je sečná zbraň se zakřivenou čepelí, <https://muzeumricany.cz/savle/>

patrontaškou⁶⁵ a alarmovou píšťalkou. Ačkoliv bylo vybavení v obcích velmi nejednotné, tato výbava měla být přiznána většině strážníků.⁶⁶

„Dle zákona č. 18 ř. z. z r. 1862 čl. V. zajišťovala obec v rámci své samostatné působnosti:

- správu obecního jmění a jiné obecní záležitosti;
- dohled na bezpečí osob a jmění;
- péči o zachování obecních silnic, cest, míst a mostů, též o bezpečné a snadné ježdění po silnicích a vodách; také konat policii polní;
- konat policii k věcem potravním a přihlížet k prodeji na trhu, zvláště pak k míře a váze;
- konat policii zdravotní;
- konat policii čeledi a dělníků a držet ruku nad čeledním řádem;
- konat policii mravnosti;
- pečovat o chudé a o obecné ústavy dobročinné;
- konat policii v příčině staveb a ohně, držet ruku nad řádem stavěcím a udělovat policejní povolení ku stavbě;
- účastenství míti, ve správě škol středních, jež obec vydržuje, též škol obecných a péči míti o zřizování, v dobrém způsobu chování a nadání škol obecných, hledíc k patronátům školním posud trvajícím;
- narovnání mezi stranami spor vedoucími skrze důvěrníky z obce zvolené;
- předsebrání dobrovolné licitace věcí movitých.⁶⁷

Když si vzpomeneme na jednotlivé obory policie, které byly vysvětleny v podkapitole „Pojem policie“ (živnostenská, dopravní, silniční, námořní, důlní, honební, polní, stavební, dobytčí a zdravotní), můžeme odvodit, že obec v rámci své samostatné působnosti mohla zřídit na zajištění většiny svých činností policejní dohled. A tak se také

⁶⁵ Patrontaška je nejčastěji kožená brašna, ve které byly uloženy patrony a předměty potřebné např. k čištění či rozebrání střelné zbraně.

⁶⁶ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny obecních policií I., str. 48–50, Praha 2004

⁶⁷ Zák. z 5. března 1862, č. 18 ř. z. jímž se vyměřují základní pravidla, dle nichž se mají uspořádati záležitosti obecní. Dostupné z: [Zákony - Obecní samospráva - Hostivická historie \(hostivickahistorie.cz\)](http://hostivickahistorie.cz)

stalo. Prvním dohledaným archivním pramenem o ustanovení městského strážníka je dokument o jeho jmenování ze 14. března 1866.⁶⁸

Ještě před vypuknutím války se o bezpečnost ve městě, pokud bylo potřeba, staraly určené vojenské oddíly.⁶⁹ Na jaře roku 1866 se pevnost začala uvádět do bojové připravenosti. Vojáci i obyvatelé se museli předzásobit vším, co by mohli potřebovat po dobu alespoň tří měsíců. Na blížící se válku reagovalo i obecní zastupitelstvo, které zvolilo patnáctičlenný bezpečnostní sbor, nakoupilo hasící techniku a město rozdělilo na čtyři obvody, v jejichž čele stál komisař zodpovědný za hašení případných požárů. Byl také jmenován policejní strážník s pomocníkem, aby pomohl zajistit klid a pořádek ve vnitřním městě. Na konci června ve svých domech zůstala pouze zhruba pětina obyvatel a město sloužilo jako ubytovna a nemocnice pro vojáky.⁷⁰

Počet strážníků, jejich služební instrukce, vycvičenost a vybavenost se značně lišila podle místních poměrů a představitelů obce. Každá obec zřizovala strážníky pro své potřeby. V malých obcích mohl službu vykonávat pouze jeden strážník, který mohl být bez výcviku a k dispozici měl jen základní vybavení. Naopak ve větších městech si mohli dovolit uvolnit více financí a profesionalitu svých strážníků zvyšovat po policejním či četnickém vzoru.⁷¹ Bylo také běžné, že se obce mezi sebou radily a vyměňovaly si zkušenosti. Instrukce pro obecní policii stanovovaly podmínky pro přijetí strážníků do služby, povinnosti a chování policejního strážníka, přísahu, odměny a tresty, použití zbraně, činnost na úseku silniční dopravy a další činnosti, se kterými se ve službě mohli setkat, jako např. činnosti prováděné strážníky při mimořádných událostech, při volném pobíhání psů atp. Tresty udělované strážníkům si byly podobné, avšak opět stanoveny nejednotně, v závislosti na obci. Tresty dle policejních instrukcí z různých měst byly domluvy, ústní a písemné důtky a výstrahy od velitele či starosty, přidělení těžší služby, peněžité pokuty, sesazení z funkce, propuštění na čas či na trvalo.⁷²

⁶⁸ SOkA Hradec Králové, inv. č. 1648, kart. č. 261. Archiv města – Hradec Králové. Jmenování policejního strážníka 1866

⁶⁹ PAVLÍK Jiří, POKORNÝ Radek. Zrod občanské společnosti. Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 375. Praha 2017

⁷⁰ Tamtéž, str. 393–394. Praha 2017

⁷¹ Historie obecních a městských policií zpracovaná MP Třebíč. Dostupné z: [Historie obecních a městských policií | mp.trebic.cz](http://historie.obecnich.a.mestskych.policii.mp.trebic.cz)

⁷² MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny obecních policií I., str. 52–58, Praha 2004

V období tzv. první republiky nadále platila rozličnost v profesionalitě i vybavení obecních policií. Obecní úkoly ve vztahu k policii zůstaly stejné, jako v roce 1862. V závislosti na rozšiřování státní policie a prospěšnosti komunální policie, byly řady strážníků buď rozšiřovány, nebo služebny úplně rušeny či převzaty do státní služby.

Obecně lze říct, že zatímco období dvacátých let probíhala ještě stabilizace nového státu a jeho organizací, tak ve třicátých letech se vnitřní organizace jako například státní policie mohly rozšiřovat. Stále více se stávalo, že státní policie byla rozšiřována do míst, kde byla zřízena policie obecní a její strážníky pak pohltila.

1.6 Shrnutí rozdílů mezi uvedenými bezpečnostními sbory

Do roku 1920 měla státní policie předcházet a bránit ohrožení panovníka a císařský dům, blaho státu i jednotlivce, překazit poškození osob a vlastnictví, činit přítrž k narůstání škod a odstraňovat jejich následky, pátrat po rušitelích zákona a odevzdat je povoláním úřadům. Měla také dohled nad cizinci a cestujícími v železniční a vodní dopravě, schvalovala veřejné produkce, divadelní a jiné veřejné kulturní řady a tiskoviny. Prakticky lze uvést, že státní policie měla na starosti prevenci a řešení trestné činnosti ve prospěch panovníka i obyvatel státu, bránit narůstání a odstraňování případných škod různého druhu, evidovat cizince a jejich doklady a dbát na mravní blaho obyvatel v rámci různých veřejných produkcí a představení. Po vzniku nové republiky, stát nasazoval policisty do míst, které potřeboval mít pod jednotnou kontrolou. Zejména do pohraničí.

Polovojenské monarchistické četnictvo bylo oproti státní policii obyvatelům státu blíže a také více spolupracovalo s obecními úřady. Státní policie měla dohlížet především na zájmy státu, zatím co četnictvo dohlíželo na tržiště, zajišťovalo klid ve stravovacích podnicích, jako jsou hostince či kavárny, četníci podporovali úřední výkony při vymáhání poplatků, či eskortovali zadržené a odsouzené. Společně měli naopak zadržování osob páchající trestnou činností, dohled nad veřejným shromážděním a kulturním představením a částečně dohled nad cizinci. Z dnešního pohledu lze usoudit, že četnictvo vykonávalo spíše pořádkovou službu, zatím co státní policie dohlížela a schvalovala kulturní představení a řady. Naopak s obecní policií se doplňovala a tam, kde byla místní policie zřízena, se mohlo četnictvo věnovat městským periferiím a vesnicím.

Obecní/městská policie sloužila zájmům své zřizovací obce a jejím občanům. Z toho vyplývá i mnohem menší místní působnost, která byla ohraničena katastrem zřizovací obce. Ta si svou policii ustavila pro zajištění bezpečnosti osob, žijících na daném území, jakož i k ochraně jmění a dopravních předpisů. Strážníci byli výkonnou složkou úřadů, při zavádění a kontrole obecních nařízení a tržních či čeledních řádů. Měli mít výbornou místní znalost, starali se o čistotu v obci a kontrolovali i závadové osoby jako např. tuláky.

Městská stráž byla používána k hlídání radnice či obecního úřadu a městského vězení, opatrovala klíče města, konala hlídky v ulicích a zakročovala při rvačkách, prováděla kontroly a úkoly svěřené magistrátem či městským úřadem, jako např. službu městských posílů či výkon rozhodnutí městské rady. Strážníci také konali pořádkovou službu při požárech. „Z vyšších příčin státních“⁷³ mohli strážníci plnit policejní úkoly jako vyzvědači. Svou místní působnost mohli porušit při doprovázení postrkovaných osob ke krajským úřadům či vězňů ke konfrontaci do jiných měst. V neposlední řadě doprovázeli odsouzené na šibenici a prováděli dozor nad podezřelými lidmi.

V meziválečném období se působnosti jednotlivých složek postupně stabilizovaly. Četnictvo si zachovalo svůj charakter civilních „těžkooděnců“ a naopak státní policie se během první republiky začala rozšiřovat, až nakonec ve druhé polovině 30. let začala pohlcovat většinu městských policií. S blížící se válkou se četnictvo specializovalo opět blíže k vojenským účelům a státní policie přebírala většinu bezpečnostní agendy ve státě.

Úkolem státní policie bylo pečovat o veřejnou bezpečnost a klid, starat se o bezpečnost osob, majetku a udržovat veřejný pořádek. Policisté vedli evidenci obyvatelstva a cizinců a plnili další úkoly, které jim stanovily právní předpisy.

Četníci měli dbát o ochranu občanů i jejich majetku, mařit a vyšetřovat trestné činy, požáry a nálezy mrtvol, napomínat a oznamovat přestupce, předcházet rušení veřejného pořádku a zakročit v případě jeho rušení, dohlížet na podomní prodejce, doprovázet cestující, zadržovat vojáky, všimnout si tuláků, dohlížet na veřejná zařízení a při

⁷³ Zák. č. 18 říšského zákoníku, čl. V. Dostupné z: <http://www.hostivickahistorie.cz/samosprava/zakony/1862.htm>

zjištění závady oznámit skutečnost příslušnému úřadu. Dohlížet na pozemní a vodní cesty a dodržování dopravních a říčních předpisů.

Úkoly obecní policie v meziválečném období zůstaly prakticky stejné, avšak zlepšovala se jejich vybavenost i profesionalita. Základní rozdíl oproti předchozím dvěma uvedeným složkám shledávám v účelu jejich založení. Do míst, kde bylo potřeba umístit Sbor uniformované a neuniformované stráže bezpečnosti, byla nasazena státní policie. Jedná se především o hlavní zemská města a pohraniční oblasti. V místech, kde měla tradici obecní policie, často zůstala až do druhé poloviny 30. let nebo do konce druhé světové války. Úkoly četnictva s úkoly obecní policie se často doplňovaly. Oproti komunální policii mělo četnictvo více oprávnění a úkolů ve vztahu k cizincům, vojákům či eskortám. Mělo také za úkol vyšetřovat, toto oprávnění místní policie tak úplně neměla. Obecní policie byla jakousi prodlouženou a výkonnou rukou úřadů, ovšem zároveň dbala na bezpečnost v různých směrech pro občany své příslušné obce. Strážníci měli mít perfektní místní znalost. Naopak četnictvo dohlíželo v první řadě na celý svůj obvod, řešili dodržování předpisů mimo územní působnost obecní policie. Na činnost strážníků četníci pouze přihlíželi a v případě potřeby s nimi spolupracovali.

2. Politická správa Hradce Králové v letech 1848-1939

Činnost komunálních policejních sborů je úzce spjata s historií a vývojem dané obce v rámci její samostatné působnosti. Postavení samostatnosti obce ve státě bylo různé. Záviselo na jejím významu, velikosti a dalších faktorech projevující se v historickém vývoji. Ovšem vždy byla základním správním stupněm státu. Proto se pokusím přiblížit novodobý správní vývoj města Hradce Králové. Královéhradecký historik Jaroslav Šůla vystihl: „*Chceme-li porozumět vývoji samosprávy našeho města v posledních stopadesáti letech, tzn. po pádu feudalismu a zrušení poddanství, musíme se vrátit do 18. století, do období tereziánských a josefínských reforem, kdy se kladly základy moderního státu a jeho rychle vospívající společnosti.*“⁷⁴ V období první republiky prošla východočeská metropole významným rozvojem a to především i díky progresivním hradeckým starostům, kteří měli nemalé vize a plány vedoucí k rozvoji města. Na průmyslový, demografický, společenský a politický rozvoj musely reagovat i orgány státní správy a samosprávy.

Před zrušením poddanství prováděly nižší stupeň správy státu jednotlivé pozemkové vrchnosti nebo svobodná města. Po tereziánských a josefínských reformách vedly městské magistráty a hospodářské úřady v první instanci politickou, policejní, finanční a soudní správu. Dozor nad úředníky hospodářských úřadů vykonávaly krajské úřady. Ve městech byli ustanoveni právníky vzdělaní radní. Rok 1749 odděluje policii od justice. Ve Vídni a postupně i v dalších městech vznikl samostatný soudní a policejní úřad. Do poloviny 18. století řídila město dvanáctičlenná městská rada s měsíčně voleným purkmistrem odpovídající za hospodářskou a finanční správu města.

V Hradci Králové byl pro policejní, správní a soudní dohled stanoven královský rychtář, který měl své pomocníky. Byl zároveň členem městské rady. Od 50. let 18. století bylo držení jakéhokoliv městského úřadu podmíněno návštěvami univerzitních přednášek. Městský písař a syndik musel mít právní vzdělání a pouze čtyři konšelé se měli střídát v úřadě purkmistra. Novinkou byl také stálý plat pro městské radní. V 80. letech téhož století byly regulovány magistráty do třech kategorií. Hradec Králové spadl do kategorie první a byl zde zřízen plný magistrát, který měl stejnou strukturu jako

⁷⁴ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 5. Historica 1998

magistrát pražský. Sestával se ze tří senátů, v nichž bylo minimálně šest zkoušených radních a purkmistr. K nim byli na dva roky voleni nezkoušení radní, kteří měli pouze poradní hlas v hospodářských věcech. Z nich byl vybírán policejní komisař a hospodář. Do roku 1849 náleželo magistrátu i soudnictví. Na sklonku 18. století byl do Hradce přemístěn i krajský úřad (v budově na Malém náměstí čp. 128) a kamerální správa (od roku 1856 nazývána c. k. okresní finanční ředitelství).⁷⁵

Rychtář, před svým zrušením, zajišťoval soudní a bezpečnostní záležitosti běžných měšťanů. Purkrabí, před svým zrušením, zajišťoval soudní záležitosti šlechty. Purkmistr byl představený městské rady, později tuto funkci zastával starosta.

Po zrušení vrchnostenské správy a zavedení ústavnosti v roce 1848 vyrůstala nová instance místní samosprávy, kterou vykonávaly okresní úřady. Podobně velké politické okresy byly základní územní jednotkou, jejich úřadem bylo okresní hejtmanství v čele s právnicky vzdělaným hejtmanem. Vyšší a jejich kontrolní instancí se staly kraje. Nejvyšším orgánem pak bylo ministerstvo vnitra. První právní úprava obecního zřízení vycházela ze zásady svobodné obce a umožňovala zřídit obecní policii v rámci své samostatné působnosti: „*Od 20. 3. 1849 rozeznávala právní úprava obce místní, okresní a krajské. Působnost byla rozlišována na přirozenou (tzn. zájmy obce) a přenesenou (tzn. přikázanou státem). Podle nařízení č. 496/1850 říšského zákoníku okresní úřad dozíral na činnost starosty v oboru místní policie a kontroloval ji. Vláda byla oprávněna obcím místí policii kdykoliv odejmout a obstarávat ji svými orgány.*“⁷⁶

V každé obci byl zřízen obecní výbor a obecní představenstvo, které se skládalo z purkmistra a dvou radních. Výkonným orgánem byl pouze purkmistr, který prováděl usnesení obecního výboru. Hlavní zásady samosprávy náležely do její přirozené působnosti, a jednalo se o svobodnou volbu zástupců, přijímání členů do obecního svazku, správu vlastního jmění a výkon místní policie, veřejné výsledky obecního hospodářství a veřejná jednání. V rámci přenesené působnosti obce zajišťovaly vhodná místa pro sídla úřadů. Tuto oblast zajišťovaly „technické kanceláře“. A v případě, že byl obecní policejní úřad převzat do správy státem, obce se pět let podílely na jeho finančních

⁷⁵ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 6-7. Historica 1998

⁷⁶ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny obecní policie I., str. 10-11. Praha 2004

nákladech. V roce 1857 bylo na okresní hejtmanství přeneseno rozhodnutí o policejní hodině⁷⁷ s přihlédnutím k vyjádření obecního úřadu.⁷⁸

Hradecké okresní hejtmanství bylo v tomto období zařazeno do Jičínského kraje. Jeho oporou bylo oddělení 2. pluku četnictva, které zahájilo svoji činnost v Hradci Králové 4. července 1850 s celkovým počtem 13 mužů.⁷⁹ Pod hradecký okres spadalo: vlastní město Hradec Králové, Svobodné dvory s Cihelnou, Bohdaneckými a Klacovskými Dvory, Nový Hradec Králové, Kukleny s Temešvárem, Červeným Dvorem a Janovem, Malšovice se Zámostí a Náhonem, Slezské předměstí, Platiště s Kobylími Doly, Pláckami, Pražským předměstím, Farářstvím a Šosteny, Pouchov.⁸⁰ „V nastalém politickém kvasu se město Hradec snažilo získat maximum výhod... Deputace ve Vídni žádala o povolení vyššího osmitřídňého gymnázia, krajský, trestní a okresní soud, a o podkrajský úřad (v 50. letech tak bylo nazýváno okresní hejtmanství)... Jednání této delegace bylo úspěšné.“⁸¹

V roce 1862 byl vydán rámcový říšský zákoník o obecním zřízení, který umožňoval zřídit orgán okresní samosprávy – zastupitelstvo, které ze svých řad volilo starostu. Dále obsahoval ustanovení o povinnosti každé nemovitosti náležet do obce a možnost sloučení či rozloučení dvou a více obcí. Pasivní volební právo náleželo pouze zletilým příslušníkům obce a aktivní volební právo bylo omezeno daňovým cenzem. V rámci samostatné (přirozené) působnosti udělovala obec inkolát a jeho propůjčení, či udělovala čestné občanství. Nadále náležely obci záležitosti komunální policie. V rámci přenesené působnosti byla povinna vymáhat peněžité poplatky a pokuty, udržovat státní silnice, spolupůsobila při postrku, dohlížely na osoby postavené pod policejní dohled.⁸²

⁷⁷ Policejní hodina je výraz pro čas, kdy musely být uzavřeny všechny hostince a kořalečné sklady. Je to obdoba současných hodin stanovených pro noční klid.

⁷⁸ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny obecní policie I., str. 22. Praha 2004

⁷⁹ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 8-10. Historica 1998

⁸⁰ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 13. Historica 1998

⁸¹ Tamtéž str. 11-12

⁸² HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ Jan. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, str. 299-302. Praha 2007

První samosprávním funkční období vedlo k počestění vnitřního Hradce Králové a vymanění z pevnostních pout, k hospodářskému i kulturnímu rozmachu.⁸³

Ve válečném stavu roku 1866 byl sice pozastaven vývoj města, ovšem druhé jedenáctileté samosprávním období přineslo částečné rozšíření města díky zrušení západní části hradeb. Ty se po válce s Pruskem ukázaly jako zbytečné. V roce 1868 byla územní pravomoc okresního hejtmánství rozšířena. Byla navržena regulace města, která obsahovala návrh na obklopení starého města školami, technickými i kulturními ústavami a nechyběl návrh sadů.⁸⁴ Vzhledem k odchodu velké části vojska přešla služba v 60. letech na civilní strážní sbory, ať už státní či městské. V terénu konalo službu četnictvo.⁸⁵ Byl také oficiálně jmenován první dohledaný strážník a jeho pomocník.⁸⁶

V době, kdy purkmistrovskou funkci zastával Hynek Václav Lhotský a jeho náměstkem byl Jan Ladislav Pospíšil, se v Hradci podařilo schválit zbourání zbytku hradeb. Díky prodeji uvolněných pozemků, mohla vzniknout nová zástavba a město se mohlo začít rozšiřovat. Došlo tak například k výstavbě epidemiologické nemocnice a bylo zřízeno veřejné koupaliště na Orlici.⁸⁷

V únoru roku 1895 se starostou města stal hradecký doktor práv a soudce František Ulrich, který neúnavně pokračoval v práci svých předchůdců a modernizaci města. Svou záslužnou prací si získal oblibu většiny hradeckých občanů, kteří ho v následujícím volebním období znovu podpořili svými hlasy. Když nastoupil do úřadu, město čítalo 267 domů a asi osm tisíc obyvatel. Na počátku 20. století se počet občanů zvýšil na zhruba deset tisíc.⁸⁸ Do roku 1929 se mu podařilo rozšířit železniční síť, budoval nové městské čtvrti a rozšiřoval střední školy, prosadil regulaci obou řek a stavbu dvou elektráren. Starosta pečoval o stavební rozvoj města a uvedl v platnost regulační plán Josefa Gočára, ze kterého čerpá město dodnes. Zasloužil se o postavení okresní nemocnice (dnes Fakultní nemocnice Hradec Králové) a rozvoji finančních institucí.

⁸³ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 21. Historica 1998

⁸⁴ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 28. Historica 1998

⁸⁵ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny obecní policie I., str. 28. Praha 2004

⁸⁶ SOkA Hradec Králové, inv. č. 1639, kart. Č. 261. fond Archiv města Hradec Králové, rok 1866

⁸⁷ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 32-35. Historica 1998

⁸⁸ PROKOPOVÁ, Karolina. Hostinská zařízení na přelomu 19. a 20. století v Hradci Králové. Brno, 2011. str. 11

V roce 1923 se doktoru Ulrichovi podařilo připojit do městského obvodu Věkoše. Ovšem ideu Velkého Hradce Králové, která vznikla z počátku dvacátých let⁸⁹, prosadila až v roce 1942 německá okupační správa.⁹⁰

Po vyhlášení recepčního zákona 29. 10. 1918 většina státních a veřejných zaměstnanců zůstalo ve svých funkcích. Největší změny zaznamenala státní správa, která se musela vypořádat se sjednocením území a národními menšinami. Po vybudování župního zřízení přišla na řadu unifikace politické správy, poté samosprávy měst a obcí. „Česká společnost si na prahu republiky uvědomovala nebezpečí, které jim mohlo hrozit z německé strany. Smiřovala se proto vcelku ochotně s odbouráváním samosprávy a s jejím srůstáním se státní správou.“⁹¹ Největší změny zaznamenal volební řád, který sice přiznal všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo všem osobám starším 21 let, které měly v obci trvalé bydliště alespoň tři měsíce a nebyly diskvalifikovány. Avšak zaniklo volební právo právnických osob, pro pasivní volební právo se hranice posunula na 26 let a volič musel mít trvalé bydliště v obci alespoň jeden rok. Od roku 1927 nesměli volit vojáci ani četnictvo. Systém statutárních měst byl zachován. Magistrát působil jako obecní i okresní úřad. Obec také mohla zřizovat poradní obecní komise, které měly rozsáhlé pravomoci. Zákon rozeznával čtyři orgány obcí: obecní zastupitelstvo, obecní radu, starostu s náměstkou a komise. Obecní rada fungovala i jako obecní trestní senát. Volbu starosty musely schválit státní úřady (ministerstvo vnitra nebo zemský úřad). S účinností organizačního zákona v lednu 1928 byla samostatně stojící samospráva vtělena do soustavy veřejné správy, s výjimkou místních obcí.⁹² V roce 1924 mělo město již 700 domů a okolo 14 tisíc obyvatel.⁹³

Posledním starostou ve sledovaném období byl starosta Josef V. B. Pilnáček. Aby město podpořilo výstavbu, často stavební místa pro budovy státních orgánů věnovalo, nebo poskytovalo za symbolické ceny. Podařilo se naprojektovat budovu Krajského

⁸⁹ Do myšlenky sjednoceného velkého Hradce Králové spadaly přilehlé obce Pražské předměstí, Svobodné Dvory, Kukleny, Plotiště s Pláckou, Pouchov a Věkoše se Správcicemi, Slezské předměstí, Malšovice, Třebeš a Nový Hradec Králové.

⁹⁰ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 37-43. Historica 1998

⁹¹ DOBEŠ, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích*. Praha 2005, str. 376

⁹² Tamtéž, str. 376-379

⁹³ PROKOPOVÁ, Karolina. *Hostinská zařízení na přelomu 19. a 20. století v Hradci Králové*. Brno, 2011. str. 12

soudu, novou nádražní budovu, velký Poštovní a telegrafní úřad a budovu městských lázní. Byla dokončena i budova Ředitelství státních drah na Ulrichově náměstí. Starosta Pilnáček se zasloužil o realizaci řady pomníků a sousoší, jako např. Pospíšilova pomníku či sousoší řek Labe a Orlice. Počátkem 30. let bylo zřízeno v katastru Věkoš a Ruseku letiště pro vojenské i civilní účely. Starosta Pilnáček se snažil bojovat s nezaměstnaností tím, že volným pracovním silám poskytl práci v městských službách např. v Jiráskových sadech. V druhé polovině 30. let přibýlo nových staveb vojenského charakteru. Na přelomu let 1938/39 se zvýšila vlna migrace v rámci důsledků narůstajícího nacismu a mnichovského diktátu. Hradečtí radní a zastupitelé se snažili najít práci i ubytování pro státní zaměstnance z pohraničí – policii, vojsko, učitele, i pro další, kteří byli pro okupanty nepřijatelní. Dne 15. března 1939 začala německá armáda obsazovat kasárna, radnici, poštu, policejní ředitelství a další veřejné budovy. Starosta se snažil ve své funkci setrvat, co nejdéle bylo v jeho silách, až nakonec pod tlakem 31. března 1942 z funkce odstoupil do ústraní.⁹⁴

Od počátku nové hradecké samosprávy se ve funkci starosty vystříдалo pouze pět osobností. Značí to, že město mělo štěstí na kvalitní vůdce, kteří se zasloužili o rozvoj města i blaha občanů a občané si byli jejich kvalit vědomi, neboť každého starostu volili opakovaně. Všechny hradecké vlády měly svou koncepci rozvoje Hradce a dokončily díla těch předchozích. V mnohém by se mohli poučit i radní a zastupitelé nynější hradecké politiky. Nejen díky vysoké vzdělanosti občanů a výhodné pozici dopravního uzlu město zvyšovalo hospodářský rozvoj celého kraje. S velkou fluktuací osob, obchodu a tržišť souvisela i zvýšená kriminalita. Městští představení tak využili svého práva ke zřízení městské policie. Strážníci pak ve své službě řešili případy „obyčejných“ hospodských rvaček, sousedských neshod, ale i nelegální pobyt cizinců, prostituci a další přestupky či trestné činy.

⁹⁴ ZIMMERMANN Petr a kolektiv. Radnice v Hradci Králové; Její reprezentanti a jejich činnost v letech 1850-1998, str. 49-52. Historica 1998

3. Obecní policie v Hradci Králové

Státní policie a četnictvo se řídily státními zákony a předpisy, ale komunální policie mohla být zřízena obecní samosprávou. Měla obecní či městská policie jednotnou právní úpravu?

Prvním policejním řádem, který se podařilo dohledat, byl policejní řád a instrukce uvedené v instrukcích pro úředníky z roku 1863.⁹⁵ Tyto pokyny sloužily jako návod představeným, radním a obecním výborům. Jsou zde uvedené obecné informace z policejního řádu platného od 25. června 1787, jenž stanovuje: „*Policejním řádem jmenují se vůbec předpisy a veškerá s nimi pojatá ustanovení policejního zákona, jichž úřadové a obce, výkonnou policejní správu sobě svěřenu mající, ve všech odvětvích policejní služby šetřiti a o jichž náležité plnění ustavičně se starati a přičiňovati mají. ... Mimo tato povšechná ustanovení všeobecného policejního řádu jsou zvláště v městech a větších osadách dle poměrů místa ještě všelijaké zvláštní předměty, které se všude nenalézají, poněvadž toliko místní jsou, nic méně však pozornost a péči místní policie na každý pád zasluhují.*“⁹⁶ Autor knihy, Maxmilian Obentraut, zde doporučil městům i jiným samosprávným celkům vypracování vlastního místního policejního řádu, v němž bude brán ohled na zachování veřejného pokoje a pořádku, bezpečnost života a zdraví, jmění, cti a mravopoctnosti, svěcení svátků a dalších záležitostí dle místních potřeb. Jeho uvedený návrh místního policejního řádu obsahoval ustanovení o všeobecné bezpečnosti, bezpečnosti osobní a veřejné mravopoctnosti.

Prvním uceleným předpisem pro hradecké policejní pracovníky, který se mi podařilo dohledat v knihovně Muzea východních Čech v Hradci Králové, se stala služební instrukce z roku 1884. Vydalo ji na vlastní náklad nakladatelství V. Götschner a syn.⁹⁷ Uvedený výtisk se zdá jako obdoba současného zákona o obecní policii, nicméně je potřeba zdůraznit, že se nejedná o státem upravenou legislativu. Nalezneme v něm 48 paragrafů, které instruuji policejní strážníky, jak se mají chovat ve službě i mimo ni, jaké

⁹⁵ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek II, str. 234-275. Praha 1863. Dostupné z: <https://kramerius5.nkp.cz/view/uuid:694d3dc0-0189-11dd-8b3c-000d606f5dc6?page=uuid:e6e3d0ae-0567-4f2a-b16e-fc281fbf13c3>

⁹⁶ Tamtéž str. 234

⁹⁷ Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884

mají povinnosti, jak probíhá jejich služba na ulici, v jakém případě si mohou požádat o dovolenou a jak se zachovat, pokud onemocní. Uvádí i kázeňské tresty proti vlastnímu porušení pravidel, jak a kdy mohou zakročit silou a zbraní vůči jiným osobám, vůči jakým osobám provádí zvýšený dohled a jak se chovat v případě mimořádných událostí, jako například při požárech a povodních.

Ze Služebního řádu obecní stráže královského věnného města Hradce Králové lze odvodit, že městský policejní strážník pracoval denní i noční směny, a i ve svém osobním volnu mohl být v případě nutnosti přivolán zpět do služby. Pokud se vzdálil ze svého bydliště, musel zanechat vzkaz s adresou a telefonním číslem (pokud to bylo možné), kde ho budou moci dohledat. Přivolán zpět mohl být pak v případě závažných okolností jako je požár, hrozba povodní či při značných výtržnostech.

Ve službě vykonával všelijaké úkoly týkající se veřejných zájmů. Stejně jako dnes musel o všem, co se v rámci své práce dozví, zachovávat mlčenlivost. „*Policejní strážník musí stálou a bedlivou pozornost svou věnovati všemu, co buď přímo, nebo nepřímo čelí proti bezpečnosti života, zdraví, majetku, cti, veřejnému pořádku, pokoji a jistotě, jakož i proti slušnosti a mravnosti a je způsobem nebezpečným ohrožuje. Je-li strážník v pochybnostech, co by mu v tom neb onom případě bylo činiti, vyžádej si příslušné poučení aneb nařízení svých představených.*“⁹⁸

Strážník prováděl kontrolní činnost vždy v konkrétních ulicích, jež mu určil rozpis. Jeho chůze neměla být rychlá, ale ani loudavá. Ve svěřeném úseku kontroloval veřejný pořádek, čistotu veřejného prostranství, jako například včasné vyvážení mrvy⁹⁹, neoprávněný zábor veřejného prostranství, kdy se mohlo jednat o před domem složené dřevo nebo vystavené zboží před prodejnou a dodržování dalších předpisů, jako například kontrolu dopravy a cyklistů. V roce 1931 bylo dokonce zřízeno samostatné dopravní oddělení, kde pracovali strážníci specializující se na dopravní problematiku.¹⁰⁰ Každému měl strážník při pochůzce ochotně a zdvořile zodpovídat dotazy. Velmi důležitou činností

⁹⁸ Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884; s. 23

⁹⁹ Mrva je smetí, drobný odpad. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=mrva>. Mrva musela být v Hradci Králové uklizena nejpozději do 7. hodiny ráno, úklid mohl započít po 20. hodině v zimě anebo po 21. hodině v létě. Dostupné z: *Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884. str. 18

¹⁰⁰ Dopravní oddělení městské policie ... *Osvěta lidu*. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 28.1.1931, č. 8, s. 2. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:3b33f094-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

byly noční prohlídky, neboť právě v noci se zločinci nejčastěji dopouštěli krádeží.¹⁰¹ Pro ukázkou lze zmínit noční vloupání do nemocenské pokladny a vykradení krejčovského krámu v roce 1927 na Čelakovského třídě.¹⁰²

Hlavním úkolem strážníka byla osobní a místní znalost. Zkrátka měl vědět co se kde „šustne“, znát všechny občany města s jejich bydlišti a zaměstnáním. Všimát si řečí i pověstí, které by mohly vést k vypátrání zločinců trestných činů. Znat místní zloděje i kupce jejich kradeného zboží. V případě podezření držení věci, která se stala důkazním prostředkem ve spáchaném protiprávním činu, prováděl strážník osobní i domovní prohlídky. Osobní prohlídka byla prováděna buď na strážnici, nebo v městském vězení. Domovní prohlídku strážník mohl provést jen za přítomnosti svého nadřízeného. V nevyhnutelných případech nebo nebezpečí z prodlení mohl strážník provést prohlídku domu, bytu nebo místnosti, avšak s nestranným svědkem. O vykonání prohlídky měl vždy sepsat úřední záznam.

Městská policejní hlídka zakročila proti pachateli zločinu i přečinu ve chvíli nebo poté, co spáchal protiprávní čin, jakož i proti spolupachateli, když byly páčány výtržnosti a jiné činnosti, které vedly k rušení veřejného klidu a pořádku. Jediní, proti kterým nemohl strážník zasáhnout silou, byli vojáci. V neposlední řadě strážník zakročil z přímého rozkazu nadřízeného, jímž byl purkmistr, policejní referent či komisař. Zbraň mohl strážník užít pouze v případě sebeobrany, nebo pokud by mírnější způsoby zákroku proti násilníkovi byly marné.

Strážník dohlížel na veřejný pořádek v divadlech, na kulturních a veřejných zábavách, při veřejných průvodech a slavnostech či pohřbech. Dbal, aby nenastaly tlačenice u pokladen a východů a aby nikdo v davu lidí nepřišel ke zranění.

¹⁰¹ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 465. Praha 1863. Dostupné z: <https://kramerius5.nkp.cz/view/uuid:c0160450-04ab-11dd-9327-000d606f5dc6?page=uuid:ba8bc4f9-8564-42eb-a841-0d240400ed63>

¹⁰² Policejní stráž. Osvěta lidu. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 30.4.1927, č. 34, s. 6. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:37090bf4-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

Úkolem strážníka byl i dohled nad hostinci, kořalkovny a jinými ubytovacími zařízeními (pozdějšími hotely).¹⁰³ Hostince, vinárny či kavárny sloužily nejen jako prostor k občerstvení, ale také jako prostor lidského setkávání. Lidé, v 19. století především muži, nad talířem dobrého jídla a pití vyřešili své problémy, pobavili se anebo domluvili obchod. Nemálo zlodějů a jiných kriminálních zde připravovalo a plánovalo svoji činnost. Několik hostinců pořádalo pravidelně veřejné promítání, divadelní či hudební představení.¹⁰⁴ Setkávali se zde obyvatelé města různé společenské úrovně s různými zájmy, ale i nově příchozí či návštěvníci z cizích krajů a zemí. Nejednou zde probíhal nábor členů do spolků nebo politických stran a hnutí.

S velkou koncentrací různých osob, ve střetech zájmů a postojů, ne zřídka kdy přižívených alkoholem, nebyly v restauračních zařízeních vždy jen veselé večery. Hostinští a přítomní nebo přivolaní strážníci museli řešit rvačky nebo drobné krádeže. V lednu 1905 byla přivolána městská policie do závodu výčepníka lihovin Aloise Solařovského. Ve rvačce byl zraněný Jan Vondráček, který skončil s roztrhnutým uchem. Více než polovina ucha mu byla následně přišita v nemocnici.¹⁰⁵

Jelikož byl Hradec Králové vojenskou pevností, strážníci řešili potyčky s jednotlivými vojáky či mužstvy. Vojáky mohli požádat, aby svého jednání zanechali a oni byli povinni jeho žádosti či napomenutí uposlechnout. V případě, že neuposlechli, musel strážník vyžádat vojenskou hlídku. Vojenské mužstvo totiž mohly zatýkat pouze vojenské hlídky.¹⁰⁶ Pro příklad zde uvedu konflikt hostinského Bedřicha Znojenského, Josefa Hofmana a desátníka Valtra ze dne 29. března 1905. Neshodu s hostinským řešili rvačkou, načež byla panu Valtrovi sebrána šavle a způsobena škoda na kabátě. I když oba vojáci utekli, byli vypátráni hradeckými strážníky.¹⁰⁷

V restauračních zařízeních bylo strážníky kontrolováno oprávnění k živnosti, kompletní příslušenství i okrádání hostů šenkýřem.¹⁰⁸ Občas se stalo, že hosté nezaplatili

¹⁰³ V roce 1864 ve městě fungovalo 38 pivních výčepů a dalších 5 kořalečních výčepů. Dostupné z: PROKOPOVÁ, Karolina. *Hostinská zařízení na přelomu 19. a 20. století v Hradci Králové*. Brno, 2011. str. 14

¹⁰⁴ Tamtéž str. 14 a 58

¹⁰⁵ *Démon alkohol*. Ratibor 22, 1905, č. 2 z 14. 1., s. 26

¹⁰⁶ Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 12

¹⁰⁷ SOKA Hradec Králové, inv. č. 3248, fol. nečíslovaná. Městský úřad – Hradec Králové. Policejní zprávy od 1. března 1905 až do 13. srpna 1905

¹⁰⁸ OBENTRAUT, Maximilian. *Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají*. Svazek I., str. 274-275. Praha 1863.

za svou konzumaci nebo naopak byli okradeni hostinským. Městský policejní strážník měl dohlížet i na děláni dluhů.¹⁰⁹ Od roku 1835 byly tištěnou vyhláškou zakázány hazardní hry. Služební instrukce udělila pokyn, aby strážník kontroloval, zda se v hostincích pobuřující nebo zapovězené hry provozují.¹¹⁰ Hradecký hostinský Jan Matuška uvedenou vyhlášku porušil a provozoval v hostinci zakázanou karetní hru „jedenadvacet“. Policie ho přistihla a byl potrestán dvoutýdenním vězením.¹¹¹ Hostinští a výčepníci vydělávali nejen na hrách samotných, ale i na prodeji opotřebovaných karet, které už se nehodily jejich zákazníkům. Tímto činem porušovali zákon o hracích kartách a pokuty, které jim byly udíleny, sahaly k několika tisícům.¹¹²

Služební instrukce nařizovala kontrolu soukromých i veřejných prostor, ve kterých se zdržovali cizinci či cizozemci, jejich účel pobytu, legitimační list¹¹³ a správný zápis v knize hostů.¹¹⁴ V červnu roku 1913 byla v Hradci Králové zveřejněna úřední listina, která vyjmenovala epidemicky zamořené krajiny, stanovila pětidenní karanténu osob, které z daných lokalit přicestovaly a jejich ohlášení c. k. okresnímu hejtmánství. Věřím, že i tento dohled náležel strážníkům, neboť oni dbali nad čistotou města a zdravím jeho obyvatel.¹¹⁵

V restauračních i ubytovacích zařízeních často provozovaly své řemeslo nevěstky. Stát proti nim zakročoval nejrůznějšími vyhláškami a instrukcemi z mravnostních a zdravotních důvodů. Často totiž roznášely nakažlivé nemoci a v prostředí malých uzavřených měst se pak tyto nemoci rychle šířily. Pro evidenci prostitutek byl zřízen seznam, ve kterém bylo zapsáno jméno, příjmení, věk, místo pobytu a poslední zdravotní prohlídka takové ženy. Nevěstky musely při kontrolách předložit zdravotní knížky. V roce 1870 je doloženo 16 hostinců, ve kterých působily. Nejvíce se jich nacházelo v

Dostupné z: <https://kramerius5.nkp.cz/view/uuid:c0160450-04ab-11dd-9327-000d606f5dc6?page=uuid:34fec153-a029-4e8a-bdfa-189844fa99a8>

¹⁰⁹ Služební řád obecní strážce královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 15

¹¹⁰ Tamtéž a str. 20

¹¹¹ PROKOPOVÁ, Karolina. Hostinská zařízení na přelomu 19. a 20. století v Hradci Králové. Brno, 2011. str. 56

¹¹² Důležitá rozhodnutí pro hostinské. Ratibor 30, 1913, č. 23 z 7. 6., s. 9.

¹¹³ Legitimačním listem rozumíme cestovní výkaz pro cestování uvnitř domácí říše. OBENTRAUT, Maximilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 357. Praha 1863. Dostupné z:

<https://kramerius5.nkp.cz/view/uuid:c0160450-04ab-11dd-9327-000d606f5dc6?page=uuid:2c4bc2bc-20dc-4f64-ad35-93fd5ed836a6>

¹¹⁴ Služební řád obecní strážce královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 15

¹¹⁵ Upozornění majitelů hotelů a hostinců. Ratibor 30, 1913, č. 28 z 12. 7., s. 5.

ulici za katedrálou Svatého Ducha na Velkém náměstí. Jistá Kateřina Novotná byla zadržena policejními strážníky a odvezena do nemocnice pro vyléčení nemoci syfilis. Nebyla jediná, která roznášela závažnou chorobu. Dalším opatřením, kterým město zakročilo v potírání prostituce, byl zákaz ubytování pochybných osob (i v soukromém prostředí) z roku 1905.¹¹⁶ Potrestání osob, které provozovaly prostituci či kuplířství, náleželo místní policii.¹¹⁷

Posledním z úkolů při kontrole restauračních a ubytovacích zařízení bylo dodržování policejních hodin. Každá obec si mohla stanovit policejní hodinu dle svých potřeb. V Hradci Králové byly stanoveny pro hostince na 12. večerní hodinu a pro kořalečné sklady na 10. večerní hodinu. Pokud hostinští s předstihem nahlásili zvláštní akci a požádali o výjimku, nebyli pokutováni. Ostatní za porušení dostávali pokuty. Ke kontrole policejních hodin patřila i kontrola dodržování svátečního klidu.¹¹⁸ Podle instrukce pro samosprávu obcí byla policejní hodina pro kavárny stanovena na jedenáctou hodinu večerní a ve sváteční den na čtvrtou hodinu odpolední. Dodržování měla opět kontrolovat místní policie.¹¹⁹

Noční hlídku prováděli vždy dva strážníci. Jeden byl přítomný na strážnici, druhý vycházel na desátou hodinu večerní do ulic, konat hlídku dle tajného rozpisu. Rozpis byl uzavřen v obálce a strážník ji mohl otevřít až před zahájením kontroly. Během kontroly se ve stanovený čas vracel na strážnici¹²⁰ a zapsal do raportní knihy co se v místě událo.¹²¹

Ponocováním můžeme rozumět opatření, jímž lze omezit množství nočních krádeží a požárů.¹²² Instrukce pro samosprávu obcí radí, aby byl z obecního důchodu

¹¹⁶ PROKOPOVÁ, Karolina. Hostinská zařízení na přelomu 19. a 20. století v Hradci Králové. Brno, 2011. str. 52

¹¹⁷ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 464-465. Praha 1863

¹¹⁸ Služební řád obecní strážce královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 21. Ve dnech svátečního klidu byla zakázána hrubá či hřmotná práce a ostatní živnostenská práce musela být ukončena do 10 hodin dopoledne, vyjma kramářských krámů.

¹¹⁹ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 311 a Svazek II, str. 232. Praha 1863

¹²⁰ Strážnici byla nazývána policejní stanice. Dostupné: <https://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/straznice>

¹²¹ Služební řád obecní strážce královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 30

¹²² OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 311 a Svazek II, str. 299. Praha 1863

placen ponocný, který by v nočních hodinách kontroloval a předcházel vzniku požárů. V případě, že by obec nemohla platit ponocného, doporučuje stanovit spolehlivé občany k vykonávání nočních hlídek.¹²³

Povinnost dohlížet na tuláky, žebráky a cikány¹²⁴, kteří žebrali po domech a u městských bran či takové, kteří ukazovali své rány a ošklivosti veřejnosti, spadala do obecní samosprávy. Úkolem hlídek místní policie bylo dohlížet a kontrolovat, aby se žádný žebrák, bez domovské příslušnosti k městu, v Hradci Králové nezdržoval, a to nejen na ulicích a veřejných prostranstvích, ale ani v městském chudobinci¹²⁵. S žebráky přibývala kriminalita, především ve formě krádeží nebo pohrůžkách zapálením. Byli ovšem nebezpeční i z pohledu zdravotního.¹²⁶ Například Karla Řezníčka z Batňovic policie střežila až do jeho vystřízlivění a pak ho vyprovodila z města.¹²⁷ S cikány se pojila i závažnější trestná činnost jako jsou krádeže či ublížení na zdraví.¹²⁸ Nebylo výjimkou, že tito lidé na okraji společnosti žebrali i na silnici, neboť tam k tak častým kontrolám ze strany policie nedocházelo. Strážníci kontrolovali i potulující komedianty a hudebníky, kteří neměli, anebo jim vypršelo povolení k pobytu ve městě.¹²⁹ Závažné osoby, které nepříslušeli k městu, postrkem dopravili k jim příslušné obci.¹³⁰

Do činnosti zdravotní policie vykonávané strážníky v ulicích města přísluší zejména dozor nad potravinami, dále pak dohled nad čistotou studní a kašen, přeplnění

¹²³ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek II., str. 300. Praha 1863

¹²⁴ Slovo cikán(i) vyznačuje etnikum národa, který pochází původem z Indie. Jedná se o běžně používaný výraz v Evropě i českých zemích do 70. let 20. století. Obdobou slova je v současné době používaný pojem Rom, který se stal politicky korektní a preferovaný. Samo uvedené národnostní etnikum se ve vyjadřování pojmu Cikán ani Rom plně neshoduje. Slovo Rom se stalo upřednostněným z důvodu užívání termínu „cikán“ jako hanlivé označení konkrétního člověka nebo jednání vycházející policejní práce a s kriminalizováním daného obyvatelstva. Více: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/vyznam-slova-cikan>

¹²⁵ Městský chudobinec byl umístěn na Velkém náměstí v domech čp. 62 a 63. Dostupné z: <https://www.hradeckralove.org/nahlednuti-do-historie-socialne-zdravotni-oblasti-v-hradci-kralove/d-68055>

¹²⁶ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek III., str. 328-335. Praha 1863

¹²⁷ Ustlal si na chodníku. *Osvěta lidu*. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 30. 4. 1927, č. 34, s. 6. Dostupné také z: <https://kramerus.svkhk.cz/uuid/uuid:37090bf4-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

¹²⁸ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 42-46. Praha 1863

¹²⁹ *Služební řád obecní strážce královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884. str. 18

¹³⁰ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 311 a Svazek II, str. 260-264. Praha 1863

bytů, rozdávání oděvů, peřin a jiného prádla po nemocných osobách, hromadění hořlavých a zápalných látek na nebezpečných místech.¹³¹

Na trzích policie kontrolovala například neporušenost obalů, zejména u veřejností oblíbené kávy. Kávová zrna byla do pytlíků a obálek sypána vlhká. Pokud byly obálky špatně skladovány, stávalo se, že rohy plesnivěly. Nesměly být užívány ani žádné olověné listky, neboť olovo je ve všelijakých sloučeninách pro člověka jedovaté. Obecní představení pak měli v kávových továrnách a domácích výrobcích konat několikrát do roka kontroly. Vadné zboží mělo být zničeno.¹³² Podobný osud čekal i nezralé či nahnílé ovoce.¹³³ Houby se mohly prodávat pouze ty jedlé. Některé druhy bylo prodávat přímo zakázané. Pro rozeznání jedlých hub byly konány přednášky ve školách.¹³⁴ Zvláštní péče byla věnována masu.¹³⁵ Dobytek mohl být porážen pouze na povolených jatkách. Obecní představený stanovil „ohledatele“ masa. V případě, že bylo maso shledané za nevyhovující, místní policie dohlédla na jeho zničení.¹³⁶ Maso, ať už syrové nebo jinak opracované, mohlo být prodáváno pouze v masných krámech a přiváženo z jatek mohlo být pouze v čistých vozech s plachtou, a to ještě postranními ulicemi, nikoliv přes náměstí. Městské archivní prameny dokládají opravdu časté řešení prodeje nevyhovujícího masa anebo nevhodné prodeje masa. Jedním z dokladů je žádost živnostníků – řezníků, aby se více zamezovalo již zakázanému podomnímu prodeji či žádost správy městských jatek, aby sami strážníci dostávali část pokuty, kterou udělí přestupcům. Členové správy městských jatek se domnívali, že přímý dohled bude o to horlivější.¹³⁷ Strážníci kontrolovali čerstvost prodávaného zboží, čistotu v obchodech i na nákladních rampách a vchodech, ale i správné míry a váhy.

¹³¹ *Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884. str. 26-27

¹³² OBENTRAUT, Maxmilian. *Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají*. Svazek I., str. 311 a Svazek I, str. 310-311. Praha 1863

¹³³ *Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884. str. 27

¹³⁴ OBENTRAUT, Maxmilian. *Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají*. Svazek I, str. 277-278

¹³⁵ Tamtéž str. 384-390. Praha 1863

¹³⁶ OBENTRAUT, Maxmilian. *Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají*. Svazek II, str. 84-86. Praha 1863

¹³⁷ SOKA Hradec Králové, inv. č. 1839, kart. č. 424. Archiv města Hradec Králové. Záležitosti policejní 1900 až 1902

Váhy musely být zhotoveny dle zákonných předpisů, nikoliv po domácku vyrobené.¹³⁸ Vážení muselo probíhat přesně. Řezníci neměli s masem na váhu házet, museli vždy vyčkat vyrovnání váženého masa se závažím a váhy musely být seřizené. Instrukce obecním představeným doporučuje, aby i u masa (stejně jako u hostinců) byly vystavené ceníky. Zajímavé je, že pokud se řezník rozhodl se svou živností skončit, musel tento záměr ohlásit také místní policii.

Velkým problémem ve městech se stávaly epidemie, jelikož se na poměrně malém uzavřeném prostoru velmi rychle šířily. Hradec Králové často trpěl epidemiemi, zejména před zbouráním pevnostních hradeb. Prevence a zamezení jejich šíření byly jedny z důležitých úkolů obecního představenstva. Největší hygienický problém představovaly prosakující žumpy, které kontaminovaly studny.¹³⁹ Místní policie se zaměřovala především na prevenci před epidemiemi a tou byly kontroly čistoty veřejných prostranství, kanalizací, ale i soukromých dvorů či vyvážení lejnišť. Komisaři a určení lékaři prováděli kontroly možných center šíření nákazy a strážníci pak dohlíželi na sjednání nápravy v případě nedostatků. Vypovídá o tom například doklad z roku 1876, kdy lékaři podali zprávu obecnímu představenému o počtu osob nakažených nemocí Typhus.¹⁴⁰ Na základě doporučení byly vydány příkazy z purkmistrovského úřadu majitelům domů k vyčištění přilehlých dvorů, stok a lejnišť. Ty měly mít navíc vyžděné základy, a ne nahnilé dřevo. Dalšími nemocemi, které sužovaly Hradec, byla epidemie neštovic či cholery.¹⁴¹

V létě strážníci dohlíželi na bezpečí osob při koupání, v zimě zase při chození po tenkém ledu.¹⁴² Koupání v běžící vodě se všeobecně přijímalo za tělu prospěšné, avšak v přírodních vodních plochách se muselo dbát zvýšené opatrnosti a také veřejné mravnosti. V Hradci Králové se jednalo především o koupání v řekách Labi nebo Orlici¹⁴³. Na nebezpečných místech byly umístěny výstrahy se zákazem koupání. Za

¹³⁸ *Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884, str. 29

¹³⁹ PAVLÍK Jiří, POKORNÝ Radek. Zrod občanské společnosti. Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 389, Praha 2017

¹⁴⁰ SOkA Hradec Králové, inv. č. 1688, kart. č. 273. Archiv města Hradec Králové. Záležitosti policejní 1876 až 1878

¹⁴¹ PAVLÍK Jiří, POKORNÝ Radek. Zrod občanské společnosti. Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 415, Praha 2017

¹⁴² *Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884, str. 27

¹⁴³ Veřejné koupaliště Slezská plovárna vznikla v roce 1928 na místě bývalého mlýna. Blíže:

<https://www.arealslezskaplovarena.cz/>

nebezpečné prostory ke koupání se považovaly loubky, místa s vodními rostlinami, mlýny, víry a silné proudy. Děti se nesměly koupat bez dohledu a měly se koupat odděleně dívky a chlapci.¹⁴⁴

Dle instrukcí pro obecní představené měla místní policie dohlížet i na dobrý stav přívozů, jejich bezpečnost pro osoby, zvířata i věci a nevysokou cenu za tyto služby. Přívozní by měla vybírat zvláštní osoba na břehu řeky, a to dle aktuálního měření výšky vody. Platil i přísný zákaz převážet kohokoliv v případě tání ledu. Nicméně při porovnání práce městské policie dle instrukce pro úřad a dle instrukce pro samotné strážníky jsem shodu nenašla. Nenašla jsem ani úřední záznam v archivu města. Je tedy otázkou, zda v Hradci Králové reálně strážníci přívozy řešili.

Další významnou povinností samosprávy města bylo dbát o jeho majetek a krásu. Policejní správě náležel dohled nad bezpečností osob, jakož i čistotou veřejných prostor. Nejméně dvakrát v roce, z jara a na podzim, musela komise města projít veškeré ulice a zkontrolovat zevnějšky domů a prostranství, zda mají bezpečný, čistý a slušný vzhled. V případě závad byla vydána policejní opatření. Kontrolovalo se také dostatečné dláždění ulic či šířka a průjezdnost silnic.¹⁴⁵ Místní policie pak dohlížela během celého roku, zda se ve městě neobjevily komunikační závady, nepořádek a zda zůstala zachována dostatečná průjezdnost. Velmi důležité a užitečné veřejné osvětlení ulic také spadalo do policejní správy. Lamy byly rozsvíceny od soumraku na několik hodin nočního času.

Při své obchůzkové činnosti strážníci dozороvali schůdnost a průchodnost chodníků. Ulice a silnice ve městech musely být čisté a bez překážek, jejichž každý kout měl vypadat spořádaně a přívětivě. Nic nesmělo překážet průchodu, žádné složené dřevo či uhlí, vystavené zboží z obchodů, ulice neměly být zastavené vozem, trakařem ani kolečkem. Všechny krámské boudy musely být dostatečně vysoké na průchod a postaveny tak, aby nikdo nepřišel k úrazu a mohly být kdykoliv sklizeny.¹⁴⁶ Instrukce pro obecní představené doporučuje zavedení povinného čištění ulic alespoň jednou týdně a

¹⁴⁴ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I, str. 346-350

¹⁴⁵ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek II, str. 147-149. Praha 1863

¹⁴⁶ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I, str. 352. Praha 1863

v případě deště dle potřeby.¹⁴⁷ Za schůdnost chodníků byl obecně zodpovědný majitel přílehlé stavby. Měl je čistit od bláta po dešti a v zimě nesměly být zaváté sněhem nebo s náledím. Město pak chodníky opravovalo. Strážník oznámil úřadu porouchanou dlažbu nebo propadlou stoku. Nebyly trpěny ani vozy přistavené v ulicích nebo na náměstích. Nejpozději na noc musely být odstraněny pro předcházení úrazů a požárů. Pokud z vážných příčin vůz nemohl být odstraněn, musel být do soumraku na náklady majitele opatřen svítilnou. Každému, kdo ulici znečišťoval nebo vyléval kalné tekutiny s odpady do kanálů, musel strážník v jeho konání zamezit a následně oznámit úřadu.

U domů si strážník všímal hrozby sesutí poškozených žlabů i zanesených odkapních rour. Na stavbách kontroloval bezpečnost práce, výstražná znamení, noční osvětlení, pevně postavené lešení se zábradlím. Nebezpečné podkopávky, jámy, sklepy, padací dveře, studně a jiné prohlubeniny, aby byly dobře označeny a přikryty. Vždy musel být zanechán volný průjezd. Nedostatky oznamovali strážníci úřadu.¹⁴⁸

Součástí hlídkové činnosti na ulici byla i kontrola povozů, vozíků a později i velocipedů¹⁴⁹. Vozy musely být zřetelně označeny číslem vzadu a po stranách a při snížené viditelnosti musely mít rozsvícenou plynovou lampu. Platil zákaz přivěšování dětských a ručních vozíků i trakařů. K nedovoleným činnostem patřilo mytí vozů na náměstích a veřejných ulicích, ponechání povozů a koní bez dohlídky. Prudká a nejistá jízda byla nebezpečná a podezřelá, proto i tehdy měl strážník neprodleně zakročit. Umístěné a rozsvícené lampy musely mít i velocipedy. Naopak saně byly v zimě opatřeny zvonečky. Strážník případné nedostatky oznamoval úřadu.¹⁵⁰ Stalo se tak i v listopadu roku 1900, kdy policejní strážník Jan Růžička oznámil městské radě přestupek pana Jaroslava Zákravského, řeznického dělníka, za jízdu na neosvětleném velocipedu po Malém náměstí.¹⁵¹

Předmětem policejní správy bylo i vykonávání práce. Ta byla nástrojem zajištění obživy sebe i rodiny, jmění a podporovala všeobecnou bezpečnost ve společnosti, neboť lidé štítící se práce se stali často tuláky, žebráky či loupežníky. Přísně se dohlíželo na

¹⁴⁷ Tamtéž str. 78-81

¹⁴⁸ *Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884. str. 16-17 a str. 28

¹⁴⁹ Dle výzkumu PhDr. Pavly Koritenské

¹⁵⁰ *Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884. str. 28

¹⁵¹ SOKA Hradec Králové, inv. č. 3243. Městský úřad – Hradec Králové. Zdravotní policie 1900

zahálku a držení svátečního (i nedělního) klidu. Místní policie měla za přísnou povinnost kontrolovat osoby bez práce a povolání. Pobudové, kteří přišli z ciziny¹⁵², měli být hnaním dopraveni do své obce a tam přiřazeni k práci. Pro osoby, které nebylo možné u práce udržet, byla zřízena speciální robotárna¹⁵³ v Praze.

Uzavřená města s domy postavenými blízko sebe trpěla požáry, v mnohých případech devastujícími. Toho si byl vědom i stát, který v instrukci pro úředníky vydal celou řadu doporučení k zamezení požárů. Za příčinou většiny požárů stáli sami neopatrní obyvatelé. Úřad v souladu s instrukcí a požárním řádem sestavil komisi, která měla dvakrát v roce kontrolovat stavby, a v případě závad měla být vydána příslušná nařízení.¹⁵⁴ Úkolem místní policie bylo předcházet vzniku požáru a okamžitě zasáhnout, pokud vznikl. K prevenci, vykonávané strážníky, náležela kontrola stavu veřejných luceren¹⁵⁵, všímání si podezřelých osob i dětí zacházejících s ohněm či žhavým uhlím. Zlým úkazem byly také tzv. „paličské listy“. To je psaní, ve kterém pachatel některému místu nebo obyvateli vyhrožuje zapálením. Proti těmto výhrůžkám musela místní policie přísně zakročit.¹⁵⁶ Jakmile strážník zpozoroval jakékoliv známky vypuknutí požáru, v případě potřeby vzbudil obyvatele domu, běžel na strážnici oznámit požár a pro hasící nástroje. Po připevnění náčiní k hydrantu předal hašení hasiči a sám běžel oznámit požár policejnímu komisaři a referentu, poté purkmistrovi a také městskému „fysiku“¹⁵⁷ a vodáku.¹⁵⁸ Ostatní policejní strážníci se měli dostavit na místo požáru a pomoci s hašením či kontrolou okolí před ostatními lidmi s nekalými úmysly.

¹⁵² Cizina ve smyslu cizí obec či okres. Blíže: OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 47-53

¹⁵³ Veřejná robotárna pro české království byla zřízena v Praze. Jedná se o druh kázeňského trestu pro zahálčivé, nemravné a pro veřejnost škodlivé osoby, které nelze jiným opatřením udržet v práci a zamezit trestnou činností, kterou páchaly. Účelem ústavu bylo vést trestance k mravnímu životu a práci, které by se mohly věnovat po svém propuštění. Do robotárny nesměli být přijímáni lidé nakažlivě nemocní, práce neschopní a bez „českého“ občanství, kojící matky, děti mladší 13 let a osoby, které byly propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody. Blíže: OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek II., str. 382-387

¹⁵⁴ Tamtéž str. 359-365

¹⁵⁵ Tamtéž svazek I., str. 382-383

¹⁵⁶ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek I., str. 163-166 a svazek III., str. 337-340

¹⁵⁷ Městským fysikem byl nazýván od druhé pol. 16. století lékař. Vysvětleno v: Kolektiv autorů. Hradec Králové, str. 150. Praha 2017

¹⁵⁸ *Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové*, Hradec Králové 1884, str. 31

Pokud strážník zpozoroval rychlé stoupání vody, byl neprodleně povinen varovat na životě ohrožené osoby, vzburcovat blízké obyvatelstvo a oznámit zvýšené riziko povodní nadřícenému.¹⁵⁹ Je třeba zmínit, že regulace řeky Labe byla zahájena až v roce 1907. Do té doby byly povodně častým jevem pod hradeckým návrším.¹⁶⁰

O řešení problematiky psů ve městech není nouze dnes ani v minulosti. Psi jsou považováni za přitele člověka, v mnohém mu jsou užiteční Jsou považováni za skvělé ochránce osoby majitele, jeho rodiny i majetku. Tím se ovšem stávají i životu a zdraví nebezpečnými. Bylo tedy potřeba, aby byl každý pes pod dohledem svého pána, neběhal na volno a byl opatřen obojkem s kontaktem na svého majitele. Dalším nebezpečným jevem, který se vyskytoval především na vesnicích, byla vzteklost psů k povozům a koňům či hon zvířat v přilehlých polích. Velice důležitým úkolem místní policie byla kontrola vzteklých psů, resp. podezření na vzteklinu¹⁶¹ u psa.¹⁶² Policejní strážník v Hradci Králové měl kontrolovat, zda mají psi známky a pokud ne, měl majitele dohledat a poučit. Dále měl kontrolovat, zda je ze psa zaplacená daň a v případě, že daň nebyla uhrazena, majitele oznámit úřadu. V případě podezření na agresivního či vzteklého psa, musel strážník neprodleně učinit přiměřených kroků. Pokud to bylo možné, psa či psy odchytil, přivázal a oznámil tuto skutečnost majiteli i úřadu, pokud to možné nebylo, nezbyvalo nic jiného než psa usmrtit.¹⁶³

K hezkému a čistému vzhledu města přispívala i místa určená pro vyvěšení tiskovin a plakátů. Ty mohly být vyvěšeny pouze na obecních tabulích a musely mít úřední nebo místní charakter. Jednalo se například o oznámení veřejných zábav a divadelních představení, dražeb, ale i reklamy místních živnostníků a podnikatelů. V tom smyslu strážníci kontrolovali i podomní prodejce a roznašeče tiskovin. V případě, že strážník našel místo s nelegálně vyvěšeným, pobuřujícím či jinak urážejícím a pohoršujícím plakátem, strhl ho a podle obsahu odevzdal nadřícenému.¹⁶⁴ Osobně mám

¹⁵⁹ Tamtéž str. 32

¹⁶⁰ PAVLÍK Jiří, POKORNÝ Radek. Zrod občanské společnosti. Kolektiv autorů. In: Hradec Králové, str. 406-407. Praha 2017

¹⁶¹ Vzteklna je onemocnění teplokrevných živočichů s vysokým rizikem nákazy přenášeného především ze psů či psovitých šelem i na člověka. Více <https://www.svsr.cz/zdravi-zvirat/vzteklina/>.

¹⁶² OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek II., str. 373-377 a svazek III., str. 283-297

¹⁶³ Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 20

¹⁶⁴ Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 19

ze současné policejní zkušenosti takovou představu, že obsahem nezávadný špatně vyvěšený plakát strážník odstranil a osobně pak domluvil majiteli např. vyvěšené reklamy. V případě, že domluva nezabrala, oznámil strážník přestupek úřadu. Závadný obsah, jakým mohla být veřejná urážka panovníka, byl řešeno rovnou jako přestupek a šířitel takové urážky či pomluvy byl stíhán. Do policejních záležitostí totiž náleželo i pátrání po osobách, jež vedly pobuřující a klamné řeči či hanily a urážely úctu panovníka i jeho rodiny.¹⁶⁵

Z předešlých odstavců vyplývá, že (nejen) hradecký policejní strážník měl celou řadu úkolů, do nichž náležely především dohlídky na běžný život ve městě. Od kontroly čistoty veřejného prostranství, přes dohled na hostince či hašení požáru až k pronásledování a pátrání po zločincích. Ve většině případů strážníci provinilcům domlouvali, nebo jejich jednání předávali k řešení příslušnému úřadu. Při své službě zaobírali nejenom přestupky majetkové či prohřešky proti veřejnému pořádku a mravnosti, ale mohli řešit situace ohrožení života či zdraví občanů, ať už vinou nějaké nehody nebo neštěstí. Museli proto znát základy první pomoci, vědět jak postupovat při porodu na ulici nebo ,v těch smutných případech, při nalezení mrtvolky. I takové úkony upravovala policejní instrukce.

Při první pomoci se strážník mohl zachovat dvojím způsobem. Jednalo se buď o nepřímé přispění tím, že sám nemocného přepravil k lékaři nebo ho přivolal. Případně učinil taková opatření, která vedla k přímé záchraně života či zdraví. Hradecký strážník věděl, jak pomoci člověku zmrzlému, utonulému, otrávenému, krvácivě zraněnému i takovému, jenž byl v bezvědomí či nejevil známky života. Ženám, které na ulici rodily, zajistil přenesení do nejbližšího domu a přivolal porodní bábu. Pokud to nebylo možné, postupoval podle podrobného návodu, jak se o ženu i dítě postarat.¹⁶⁶

Je možné konstatovat, že hlídky místní policie byly vybaveny kompletními znalostmi k tomu, aby mohly řešit situaci, kterou jim zákon i obecní představený svěřil do jejich působnosti. Vzpomeňme si například, že strážníci dohlíželi na veřejné koupání a v případě neštěstí měli poskytnout i první pomoc. Či při požáru, nejen že pomáhali hasit

¹⁶⁵ Tamtéž str. 22

¹⁶⁶ Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 33-45

a přivedli pomoc, ale i otráveného člověka kouřem pomáhali zachránit dle písemných pokynů.

V době tzv. první republiky se práce strážníka nijak výrazně nezměnila. Jednoznačnou tabulku výkazu policejní práce podává k nahlédnutí periodikum Osvěta lidu č. 7 s. 2, která je dostupná v příloze.

4. Osoba policejního strážníka a jeho uniforma

Pro výkon policejních nařízení, které má ve své správě obec, bylo zřizováno policejní mužstvo ve větších i menších městech. Nebylo tomu jinak ani v Hradci Králové.

4.1 Přijetí a jmenování strážníka do roku 1918

Policejní strážník byl jmenován městským zastupitelstvem a jeho nadřízenými byli purkmistr, policejní referent a policejní komisař. Velký důraz se kladl na spolehlivost uchazeče. Městský policejní sbor byl doplňován přednostně z vysloužilých vojnů, kteří měli domovskou příslušnost k Hradci Králové. Pokud takový uchazeč nebyl dostupný, do mužstva se přibral schopný vysloužilý voják cizí nebo jiný uchazeč, který byl občanem města.¹⁶⁷ Když byl uchazeč přijat, musel složit přísahu, která ho zavazovala k věrnosti a poslušnosti panovnickému domu a svým představeným. Slíbil ochotné a bedlivé vykonávání povinností vyplývajících ze služby a zachování mlčenlivosti.¹⁶⁸ Jiné požadavky pro přijetí uchazeče do stavu strážníka městské policie v předrepublikové době nebyly dohledány. Domnívám se, že přijetí probíhalo formou pohovoru a prověření osoby uchazeče u jeho vojenského velitele či předchozího zaměstnavatele a prověření rejstříku trestů či zápisů přestupkového jednání.

Dne 14. března 1866 udělil obecní výbor královského věnného města definitivní stálé místo policejního strážmistra Aloisi Hynkovi, který byl do té doby provizorním policejním strážným. Bývalého policejního strážného Františka Ledna obecní výbor jmenoval za pomocného sluhu úředního a podomka¹⁶⁹. Aloisi Hynkovi byl vyměřen roční služební plat ve výši 210 zlatých, jeden sáh měkkého dříví, svobodný byt a systemizovaný policejní oděv. Františku Lednovi byl vyměřen roční služební plat 144 zlatých, jeden sáh měkkého dříví a svobodný byt. Policejnímu strážmistrovi i pomocnému úředníkovi byl přiznán důchod od 1. ledna 1866.¹⁷⁰

Před rokem 1900 už museli sloužit minimálně dva nebo tři strážníci, kterými byli František Žaloudek, Jan Růžička a Karel Tender. Dle informací Muzea východních Čech

¹⁶⁷ Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 8-9

¹⁶⁸ Tamtéž str. 1-2

¹⁶⁹ Podomka můžeme chápat jako správce domu. Blíže <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=podomie%C5%99>

¹⁷⁰ Státní okresní archiv Hradec Králové, fond Archiv města Hradec Králové, inv. č. 1648, karton č. 261

v Hradci Králové byl Karel Tender okolo roku 1898 policejní komisař¹⁷¹. Odpovídá tomu i rakouský předpis hodností pro vrchního strážmistra.¹⁷² S vysokou pravděpodobností lze usoudit, že v ulicích města sloužili dva definitivní strážníci a jeden komisař. Je také pravděpodobné, že byl u mužstva přidělen nějaký provizorní a pomocný strážník. O stavu pomocných nebyla dohledána zmínka.

V roce 1916 tvořilo hradecký policejní sbor pravděpodobně šest strážníků, z nichž byl jeden komisař (obr. č. 4, sedí uprostřed, jediný bez klobouku), tři definitivní strážníci a dva provizorní strážníci.

Z dobového periodika víme, že před válkou sloužilo v Hradci Králové celkem 15 strážníků. V dubnu roku 1927 konalo službu ve městě pouze 13 strážníků. Během uplynulých třinácti let se město rozšířilo o Pražské předměstí, ale počet strážníků klesl. S nedostatkem, dle periodika, se město potýkalo od roku 1923.¹⁷³

Nejsou doloženy požadavky na vzdělání ani způsob zaškolení ale víme, že se František Žaloudek učil v Pardubicích pekařem a později byl členem hasičského sboru v Praze. Po roce 1908 byl kustodem hradeckého muzea a členem živnostensko-čtenářské jednoty, za což byl i oceněn.¹⁷⁴ O dalších strážnících zatím nebyly dohledány záznamy.

4.2 Přijetí a jmenování strážníka po roce 1918

V roce 1922 byl vydán zákon č. 230/1922 Sb. o sborech strážní bezpečnosti. Ten nazývá civilní bezpečnostní sbory uniformovanou a neuniformovanou stráží bezpečnosti. Tyto stráže působily u úřadu, jenž je zřizoval. Jedná se o první obecný předpis pro strážníky i policisty. Prováděcím předpisem je nařízení č. 295 z téhož roku. Byly jím mimo jiné stanoveny hodnostní třídy u uniformované stráže bezpečnosti na strážníky, nadstrážníky a obvodní inspektory II. třídy.¹⁷⁵

¹⁷¹ Fotoarchiv Muzea východních Čech v Hradci Králové, fond Stát, inv. č. KU/07-765. Fotografie vyobrazena v příloze.

¹⁷² Obrazový předpis uveden v příloze. Není dohledán rok, místo ani instituce vydání.

¹⁷³ *Osvěta lidu*. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 30.4.1927, č. 34, s. 6. ISSN 1214-5114. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:37090bf4-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

¹⁷⁴ *Osvěta lidu*. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 8.6.1935, č. 45, s. 4. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:3c6878d4-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

¹⁷⁵ Nařízení č. 295/1922 Sb., ku provedení zákona ze dne 13. července 1922, č. 230 Sb. z. a n., o sborech strážní bezpečnosti. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X

Tento prováděcí předpis zároveň vyžaduje pro přijetí gážísty mezi členy stráže bezpečnosti československé občanství, věk od 22 do 35 let, čestný dosavadní život, způsobilost ke službě tělesným i duševním zdravím a plnou znalost státního jazyka, případně i dalších pro službu potřebných řečí. Pokud by se přihlásilo více uchazečů stejných kvalit, měl být vybrán ten, který již u sboru sloužil.

Přijatý uchazeč se stal na zkušební rok „zatímním strážníkem“ a po zkušební lhůtě musel vykonat zkoušku, která prověřila jeho tělesnou a duševní způsobilost. Nadstrážník, kromě výše uvedeného, musel splnit ještě zvláštní zkoušku způsobilosti.

Členům stráže bezpečnosti náležely požitky, a to inspektorům II. třídy přídavek 200 korun a obvodním inspektorům I. třídy náleží přídavek 300 korun ročně. Stráž chodila v uniformě a byla ozbrojena partyzánou¹⁷⁶, šavlí, patronaškou¹⁷⁷ a alarmovou píšťalkou.

4.3 Uniformy hradeckých strážníků

Aby strážníci byli jednoduše rozeznatelní a pro výkon služby vážení, byli opatřeni uniformou a zbraní. Sbor policejní stráže, který byl zřízen rakouskou samosprávou města či obce však nesměl být zaměnitelný s policií zřízenou státem a byly také kladeny jiné, v drtivé většině případů nižší, nároky na uchazečovo přijetí. V 60. letech 19. století bylo na uniformách zakázáno používat vojenské hodnosti, štrapce, šavli¹⁷⁸ a jakékoliv označení „c. k.“ i císařského orla na doplňcích, jakými mohly být například knoflíky.¹⁷⁹ Šaty a výzbroj byly každému strážníku svěřeny a ten byl povinen se o ně starat. Zda je výstroj a výzbroj v pořádku a čistotě mohl kdykoliv zkontrolovat policejní komisař. Ten zároveň povoloval nošení občanského obleku mimo službu.¹⁸⁰

Písemný dokument, který by popisoval uniformu hradeckého rakousko-uherského městského strážníka, se nepodařilo dohledat. Avšak přes komunitu historiků, badatelů a nadšenců historické policie byl dohledán obrázkový dokument značící hodnosti strážníka

¹⁷⁶ Partyzána je zbraň s dřevěnou rukojetí a kovovým hrotem, <http://muzeumhry.cz/muzeum/39-sbirky/sbirka-militarii-a-hodin/591-patyzana>

¹⁷⁷ Patronaška je nejčastěji kožená brašna, ve které byly uloženy patrony a předměty potřebné např. k čištění či rozebrání střelné zbraně.

¹⁷⁸ Šavle je sečná zbraň se zakřivenou čepelí, <https://muzeumricany.cz/savle/>

¹⁷⁹ OBENTRAUT, Maxmilian. Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní ... jak se obce spravovati mají. Svazek II., str. 233-234. Praha 1863

¹⁸⁰ Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové, Hradec Králové 1884. str. 9 a obr. č. 3

I. a II. třídy na přelomu 19. a 20. století.¹⁸¹ Dále mi jako pramen k nahlédnutí na uniformy sloužilo několik fotografií. Obrazový materiál č. 1 vyobrazuje Františka Žaloudka, který byl strážníkem v letech 1894-1908. Obr. č. 2 znázorňuje policejního komisaře Karla Tendera, kolem roku 1898. Rovněž je možné zhlédnout snímek městské policejní stráže z roku 1916 (obr. č. 4). Fotografie jsou dostupné Muzeu východních Čech v Hradci Králové, laskavě je poskytla PhDr. Jaroslava Pospíšilová ze sbírek, které v muzeu spravuje.¹⁸² Je zřejmé, že předlohou byly jednoduché střihy vojenských uniforem, avšak na fotografiích jsou vyobrazeny i „zakázané“ šavle. Zůstává otázkou, zda šavle byly používány ke slavnostním příležitostem, jako je tomu v dnešní době, nebo byly povoleny i pro běžnou službu. Zastávám názor, že běžný strážník šavli při službě nenosil a přikládal jí pouze ke slavnostní uniformě. Nedokážu si představit, že by někdo běžel například za zlodějem s šavlí dlouhou ke kotníku. Naopak peří na klobouku se pravděpodobně užívalo běžně, dle další fotografie strážníka v dnešní Opletalově ulici.

Na první fotografii, kterou čtenář nalezne v příloze, je vyobrazen strážník, který má tmavý, pravděpodobně šedý, zelený nebo tmavě modrý, krátký kabát a kalhoty. Na hlavě má klobouk s peřím a sponou s hradeckým lvem. Na límci kabátu jsou výložky obdélníkového tvaru, odhaduji bílé nebo stříbrné barvy, a od levého ramena k pravé náprsní kapse vede šňůra. V pase má pravděpodobně kožený pásek s kovovou sponou, na němž má upevněnou šavli se střapcem. Obuv se jeví jako jednoduché kožené polobotky. Druhá fotografie vyobrazuje policejního komisaře Karla Tendera, byla pořízena kolem roku 1898. Karel Tender má na sobě obdobnou uniformu jako strážník Žaloudek. Tmavý, pravděpodobně černý, kabát s výložkou na límci, ale na hlavě nemá klobouk, nýbrž čepici. Podle čepice by se mohlo jednat o hodnostní označení policejního komisaře. Ten už pravděpodobně šavli ve službě mohl nosit.

Na třetí fotografii, která je z roku 1916, sedí mužstvo hradeckých strážníků. Po stranách jsou zřejmě dva strážníci na zkoušku (na každé straně jeden). Ti mají na límci jednoduchou čtvercovou hodnost nebo čtyřcípou hvězdu. Dále jsou zde tři strážníci s hodností tři otočených čtverců nebo čtyřcípé hvězdy. Uprostřed sedí jistě nadřízený,

¹⁸¹ Elektronickou fotografii laskavě poskytl Radek Balcárek.

¹⁸² Fotografie KU/07-594 – Městský policejní strážník František Žaloudek (1863–1935), strážníkem v letech 1894–1908, Sbíрка MVC

odhaduji policejní komisař, který se odlišuje čepicí a na límci označením třemi jasně viditelnými hvězdičkami. Domnívám se, že komisař měl hodnostní označení ve zlaté barvě. Všichni kromě komisaře, mají opět klobouk s peřím a sponou hradeckého lva i šavle se střapcem. Kabát a kalhoty už mají jiné, oproti dřívějšímu kabátu jsou uniformy vypasované, se zřetelně hladkými světlými knoflíky a bez viditelného pásku. Obuv jednotná v podobě kožených polobotek.

Dostupná obrazová dokumentace z let 1898-1916 mě vedou k přesvědčení, že hradecký policejní komisař měl obdobnou uniformu, jako strážníci, ale na límci měl jiné hodnostní označení, místo klobouku s peřím nosil čepici a šavli.

V roce 1918 se služební stejnokroj nijak výrazně nemění. Na pokrývce hlavy se pouze začínal objevovat státní znak „RČS“¹⁸³, tento znak se postupně ve dvacátých letech mění ve znak městský s typickým hradeckým lvem¹⁸⁴, který zůstal až do sloučení se státní policií po zřízení Krajského ředitelství policie v prosinci 1938.

Ve dvacátých letech se začaly zavádět modré uniformy z teplého (pravděpodobně vlněného) sukna. Na záloktí levého rukávu byly našité hodnosti a pokrývkou hlavy se stala brigádýrka. Ještě před sjednocením uniforem v roce 1931 řešil článek v Osvětě lidu letní stejnokroje strážníků. V letních měsících se žádaly lehké oděvní materiály, a naopak v zimě se žádala teplá vysoká obuv a helma, která by hradeckého policistu zahřála. Městská rada usnesla zavést na léto tmavomodré blůzy s ležatým límcem po vzoru amerických vojenských uniforem, ke kterým se měl nosit měkký límeček s vázankou. V zimě měl být strážník opatřen černou čepicí z kožešiny a upevněným znakem města Hradce.¹⁸⁵

V Muzeu východních Čech v Hradci Králové je uložena i fotografie s vyobrazením Rudolfa Pejpa¹⁸⁶ s poznámkou „náčelník policie ??, četnictva“. Dle

¹⁸³ Sbory stráže bezpečnosti. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sbory-straze-bezpecnosti.aspx>

¹⁸⁴ Obrazová dokumentace uvedena v příloze. Artefakty jsou dostupné v soukromých sbírkách a na přílbě uložené v Muzeu východních Čech v Hradci Králové ve fondu stát, pod inv. č. ST/04-14.

¹⁸⁵ Letní stejnokroje a papachy pro hradeckou policii. Osvěta lidu. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 22.1.1930, č. 6, s. 3. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:39e7259b-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

¹⁸⁶ Fotoarchiv Muzea východních Čech v Hradci Králové, fond Stát, inv. č. ST/07-931/1,2. Fotografie vyobrazena v příloze.

dostupných materiálů, např. zpracovaných policií ČR¹⁸⁷, se přikláním se k názoru, že jde o uniformu policejního strážníka. Označení na brigadýrce spadá pod označení uniformované stráže bezpečnosti, po roce 1920. Knoflíky vypadají vzorovaně. Dle mého odhadu se jedná o přechodné období, než byly do vyrobeny městské znaky, namísto těch státních.

¹⁸⁷ Sbory stráže bezpečnosti. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sbory-straze-bezpecnosti.aspx>

5. Dnešní městská a státní policie

Pro srovnání si dovoluji shrnout agendu současné státní a městské policie s nároky na uchazeče, který se hlásí do řad strážníků i policistů, legislativu a jejich komparaci.

5.1 Období 1945-1990

Činnost komunálních policií v Československu byla ukončena v roce 1945, protože byla považována za přežitý institut, který je spojený s předchozím politickým uspořádáním.¹⁸⁸ Četnictvo bylo pohlceno Sborem národní bezpečnosti a v budoucnu se již neobnovilo.

Na počátku 70. let měly národní výbory znovu posilovat svou úlohu při zajištění klidu a pořádku v obci; zejména při dodržování čistoty a hygieny na veřejném prostranství, řádné údržbě chodníků a vozovek, kontrole povolení stavebních úprav, zákazu podávání alkoholických nápojů mladistvým a podnapilým, dodržování místních vyhlášek a dalších záležitostí veřejného pořádku. Tyto činnosti měly být zajištěny nikoliv policií, ale inspekčními pracovníky, kteří měli být označeni na levém záloktí páskou modré barvy se žlutým nápisem „IVP“ a kulatým razítkem národního výboru. Tito inspektoři měli působit preventivně a nebyli ozbrojeni.¹⁸⁹

5.2 Městská policie Hradec Králové v současnosti

Počátky dnešní obecní policie datujeme k začátku 90. let 20. století. Zákon o obcích č. 376/1990 Sb. v Hlavě druhé oddílu prvním §14 písm. o) znovu umožnil obci v rámci její samostatné působnosti zajišťovat místní záležitosti veřejného pořádku obecní (městskou) policií s výjimkou rozhodování o přestupcích. 6. prosince roku 1991 byl přijat zák. č. 553 Sb., o obecní policii s účinností od ledna 1992, kterému byl předlohou zákon o Policii České republiky č. 293/1991 Sb. Městská policie Hradec Králové byla oficiálně znovuzřízena vyhláškou č. 1/1992, o zřízení Městské policie Hradec Králové ze dne 24. února 1992. Výkon činnosti zahájila obecní policie až po vydání vyhlášky ministerstva

¹⁸⁸ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny obecních policií I., str. 95, Praha 2004

¹⁸⁹ Nařízení vlády č. 1/1972 Sb. o inspekcích veřejného pořádku, §1-5. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=32055&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

vnitra č. 129 ze dne 3. dubna téhož roku. Poslední novela zákona je datována k 2. červnu 2020.¹⁹⁰

Když vezmeme v úvahu, že každý strážník musel splňovat odbornou způsobilost pro přijetí a výkon služby, jednalo se o poměrně rychlé jednání zainteresovaných úřadů. Od doby svého vzniku až do současnosti prošel zákon několika legislativními úpravami. Nejčastěji se jednalo o rozšíření kompetencí strážníků, které reagovaly na potřeby plnění jejich úkolů v praxi. Jednalo se např. o rozšíření kompetencí v úseku dopravy, pořizování audiovizuálních záznamů ze zákroků a také zavedení povinnosti poskytovat údaje z informačních systémů nebo možnosti uzavírání veřejnoprávních smluv apod.¹⁹¹ V roce 1998 byla nahrazena vyhláškou č. 2, o zřízení Městské policie Hradec Králové a doplněna vyhláškou č.1/2001.¹⁹²

Zákon o obecní policii ji charakterizuje jako orgán obce, který zřizuje a zrušuje obecní zastupitelstvo obecně závaznou vyhláškou. V případě obce, která má statut města se obecní policie nazývá městskou. Zabezpečuje pak místní záležitosti veřejného pořádku v rámci působnosti obce a spolupracuje s orgány veřejné moci. Místní působnost se rozšiřuje se vznikem veřejnoprávní smlouvy s jinou obcí, podle podmínek uvedených v zákoně a v takové smlouvě. Obecní či městská policie je tvořena zaměstnanci obce, kteří jsou buď čekatelci, strážníky, nebo jinými zaměstnanci. Řídí ji starosta či primátor nebo jiný člen zastupitelstva. Některé úkoly řízení mohou být svěřeny pověřenému strážníkovi. Strážníci městské policie se řídí Zákonem o obecní policii, ale i Zákoníkem práce.

„Při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku obecní policie:

- přispívá k ochraně a bezpečnosti osob a majetku;
- dohlíží na dodržování pravidel občanského soužití;
- dohlíží na dodržování obecně závazných vyhlášek a nařízení obce;
- podílí se na dohledu na bezpečnost silničního provozu na pozemních komunikacích;

¹⁹⁰ Zákon č. 261/2020 Sb., kterým se mění zákon 553/1991 Sb. o obecní policii. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-261>

¹⁹¹ MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. Dějiny obecních policií I., str. 95-96, Praha 2004

¹⁹² Povinně zveřejňované informace o Městské policii Hradec Králové, dostupné z: <https://www.hradeckralove.org/povinne-zverejnovane-informace-mestska-policie/d-53092>

- podílí se na dodržování právních předpisů o ochraně veřejného pořádku a činí opatření k jeho obnovení;
- podílí se na prevenci kriminality v obci;
- provádí dohled nad dodržováním čistoty na veřejných prostranstvích;
- odhaluje přestupky, jejichž projednávání je v působnosti obce;
- poskytuje Ministerstvu vnitra ČR na požádání statistické údaje.¹⁹³

Jako orgán obce plní také úkony při doručování úředních písemností, účastní se správních jednání, pokud je o to požádána, či provádí ostrahu obecního úřadu nebo magistrátu.

Tato organizační složka je přímo podřízena primátorovi města¹⁹⁴, avšak plněním některých úkolů pověřila Rada města Hradce Králové vybraného strážníka. V současné době jím je ředitel Ing. Miroslav Hloušek, který zabezpečuje plnění místních záležitostí veřejného pořádku v rámci působnosti města co nejhospodárnějším způsobem.¹⁹⁵ Ředitel dále odpovídá za činnost a rozvoj organizace; se souhlasem primátora stanovuje organizační strukturu, předkládá mu ke schválení organizační řád a další vnitřní směrnice; je nadřízený všem ostatním zaměstnancům; je odpovědný za nakládání a hospodaření se všemi peněžitými prostředky, které jsou používány pro zajištění pravidelných činností.

Jelikož je Hradec Králové v počtu obyvatel téměř stotisícové město, jeho policie plní denně veškeré úkoly, které jsou uvedeny v příslušném zákoně. Náleží mezi ně ochrana a bezpečnost osob a majetku, dohled na dodržování pravidel občanského soužití a obecně závazných vyhlášek, odhalování přestupků a jiných správních deliktů v působnosti obce, vykonávání prevence kriminality v obci, z části také dohled na bezpečnost silničního provozu a dodržování veřejného pořádku, včetně provádění opatření k jeho obnovení, provádění dohledu nad dodržováním čistoty na veřejných prostranstvích a poskytování statistických údajů Ministerstvu vnitra ČR.

Město je vnitřně rozděleno na tři obvody a šest okrsků. Obvody jsou příhodně rozděleny směrem od protékajících řek ke konci katastru. Obvod č. 1 zahrnuje plochu od

¹⁹³ Zákon č. 553/1991 Sb., §2

¹⁹⁴ V době psaní diplomové práce (2021/2022) je primátorem města prof. PharmDr. Alexandr Hrabálek, CSc.

¹⁹⁵ dle zákona ČNR č. 553/1991 Sb. o obecní policii

nábřeží Labe přes Pražské předměstí, Březhrad, Plačice a Kukleny po Svobodné Dvory, Plácky a Plotiště nad Labem. Územní působnost má i v Předměřicích nad Labem, jelikož s obcí uzavřelo město veřejnoprávní smlouvu. Obvod č. 2 zahrnuje Staré město, Slezské předměstí, Slatinu, Piletice, Rusek, Pouchov a Věkoše. Obvod č. 3 má na starosti úsek mezi řekami Orlice a Labe. Zahrnuje nejzelenější část města Malšovice a Malšovu Lhotu, Nový Hradec Králové, Roudničku, Moravské Předměstí a Třebeš. Každá část města má svá specifika a strážníci plní úkoly primárně v přiřazeném území. Na celém území katastru Hradce a obcí, s nimiž má městská policie uzavřenou veřejnoprávní smlouvu, můžeme potkat strážníky Dopravní skupiny, kteří řeší primárně úkoly spojené s dohledem na bezpečnost a plynulost silničního provozu.

Obvody č. 1 a č. 2 se zabývají podobnými starostmi a událostmi. Obě oddělení mají na starosti dohled středu města, okolí městských nádraží, průmyslovou zónu, několik ubytoven a jiné problémové objekty a klidnější periferie. Obvod č. 3 je sám o sobě specifický. Zahrnuje rušné okolí krajské nemocnice, přilehlé louky v blízkosti slepých ramen řeky Labe i Orlice a městské lesy.

Každý strážník by měl znát specifika svého obvodu a řešit vzniklé události co nejefektivněji, zvláště strážníci okrskáři oplývají výbornou místní a osobní znalostí právě v městských periferiích. Budují si osobnější kontakt s místními obyvateli a vstřícnou spolupráci s Komisemi místní samosprávy i zastupiteli města. Běžně se lidé obracejí na tísňovou linku 156, avšak v obvodě svého okrsku se může každý občan obrátit i na „svého“ okrskáře s žádostí o pomoc nebo radu a požádat o řešení konkrétní situace dle místních zvyklostí. Nejen hradečtí okrskáři běžně využívají službu v cyklohlídce.

Strážníci při plnění svých úkolů dohlíží na klid a pořádek ve městě, evidují černé skládky i komunikační závady a plní další náležitosti k jejich odstranění, podílí se na sběru a evidenci injekčního materiálu, podávají ke zpracování návrhy na změny dopravních systémů a dopravního značení, provádí součinnost s dalšími složkami integrovaného záchranného systému, poskytují pomoc občanům, kteří jsou v ohrožení života, zdraví, nebo v tíživé životní situaci. Nejčastěji se jedná o pomoc při ztracení klíčů od vozidla a s tím souvisejících obav o odcizení vozidla, pomoc seniorům a ztraceným osobám, ale také pomoc při přímém ohrožení života. Někteří hradečtí strážníci jsou i

vyškolení tzv. First responderi¹⁹⁶ a v rámci desítek případů ročně vyjíždějí na přijatou výzvu k záchraně lidského života. Díky jejich včasnému zásahu a mnohdy prvotnímu ošetření se podařilo zachránit několik životů. V rámci speciálního výcviku pořádkové jednotky zabezpečují veřejný pořádek na různých sportovních a kulturních akcích, jako jsou např. hokejová utkání.

Další specializované pracoviště je Oddělení prevence kriminality, které plní i tiskovou a informační činnost. Strážníci zařazení do oddělení prevence kriminality mají na starosti přednáškovou a prezentační činnost týkající se problematiky sociálně patologických jevů, bezpečného chování na ulici a v silničním provozu. Dětem od mateřských škol, přes základní i střední školy a seniorům zvyšují právní povědomí a poskytují poradenství. Věnují se i problematice domácího násilí a toto téma přednáší i na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové či na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové. Preventisté také postupují události zjištěné strážníky v přímém výkonu služby, jejichž dořešení nespadá do kompetencí městské policie, nebo je nelze řešit na místě, příslušným orgánům a institucím, např. Orgánu sociálně právní ochrany dětí, ohrožených seniorů atp.

Přestupkové oddělení zpracovává agendu, která se vztahuje ke zjištěným přestupkům. Po kompletaci veškeré důkazní dokumentace nevyřešených přestupků na místě zajišťuje její předání správnímu orgánu k dalšímu projednání. Komunikuje i s orgány obcí s rozšířenou působností ve věci bodovaných dopravních přestupků.

Operační důstojníky může občan pouze slyšet, jelikož zabezpečují nepřetržitou službu na telefonní lince 156. Díky výkonné moderní technice koordinují činnost všech sloužících hlídek a efektivně je vysílají na místa událostí. V současnosti mají k dispozici 70 kamer, rozmístěných pro dohled na veřejných prostranstvích města. Kamerové záznamy pomáhají předcházet pouliční trestné a přestupkové činnosti a jsou i dobrým pomocníkem při případném dohledávání pachatelů.

Speciálním výcvikem prochází i hradečtí psovodi a jejich psi, kteří jsou využíváni k hlídkové a strážní službě při kontrole objektů, sportovních a jiných utkání. Strážníci

¹⁹⁶ First responder je osoba, která je schopna realizovat rychlý zásah u člověka v přímém ohrožení života, ještě před příjezdem tzv. rychlé záchranné služby (výjezdová skupina ZZS). Díky zahájení včasné neodkladné resuscitace a její správné provedení může rozhodnout o přežití a případných (ne)trvalých následcích ohroženého. Blíže <http://www.fresponder.cz/>

odchytové služby zase musí být připraveni na odchyt nejen koček a psů, nýbrž i ptactva, hadů, netopýrů a dalších volně žijících i exotických zvířat.

V rámci státních svátků, významných výročí a návštěv reprezentuje Městskou policii Hradec Králové a Magistrát města Hradec Králové na veřejnosti čestná stráž.¹⁹⁷

Uchazeč o pozici strážníka hradecké městské policie musí splnit zákonné podmínky, kterými jsou státní občanství ČR, dosažení alespoň středoškolského vzdělání s maturitou a plnoletost, bezúhonnost, spolehlivost a zdravotní způsobilost. Dále musí splnit přijímací řízení, které se skládá z fyzických testů, ústního pohovoru a psychodiagnostického testu. V rámci lékařského vyšetření je posuzován celkový zdravotní stav osoby, zda zvládne psychickou zátěž spojenou s činností strážníka a zda je schopna zacházet se zbraněmi. Strážníkem se stane až jako držitel osvědčení o splnění odborných předpokladů.

V Hradci Králové je preferován sjednocený systém fyzických testů s podmínkami k přijetí do služebního poměru Policie ČR. Fyzické testy prověřují uchazečovu úroveň rozvoje pohybových schopností a dovedností, které jsou nezbytné pro výkon služby strážníka. Jedná se o kombinaci rychlostních, silových, vytrvalostních a koordinačních schopností.

Cílem ústního pohovoru je udělat si představu o uchazeči z hlediska jeho zevnějšku, chování, vystupování, verbálního projevu a schopnosti zodpovězení běžných otázek během hovoru.

Psychodiagnostický test má za úkol odlišit vhodné uchazeče od nevhodných, např. příliš nebo naopak málo agresivní osobnost, osobnost nezralou, se sklony k impulzivnímu jednání, s nízkou inteligencí, se špatnou organizací paměti apod.

Pokud osoba u přijímacího řízení uspěje, je povinna zúčastnit se adekvátního školení, při kterém si osvojí znalosti několika právních předpisů a zvládnutí všech donucovacích prostředků uvedených v zákoně o obecní policii v §18. Na závěr je povinna vykonat zkoušku odborné způsobilosti, kterou ověřuje komise Ministerstva vnitra formou písemného testu a pohovoru s praktickými úkoly. Osvědčení odborných předpokladů je

¹⁹⁷ Výčet a popis specializací dostupný též na: <https://www.hradeckralove.org/specializace/ds-2674/p1=25696>

strážníkům vydáváno na dobu určitou. Doba platnosti osvědčení se od roku 1992 několikrát měnila a lze předpokládat, že ani toto ustanovení není konečné. Momentálně je odborná způsobilost strážníka pravidelně ověřována jednou za pět let. Po provedení pěti úspěšných zkoušek je vydáno osvědčení na dobu neurčitou, avšak nadále probíhá pravidelné školení akreditovaným školícím centrem. V případě Hradce Králové trvalo školení deset týdnů k osvojení teoretických i praktických znalostí, v „době covidové“ se délka školení snížila na čtyři týdny, nutné k osvojení pouze právních znalostí. V současnosti má městská policie v zaměstnaneckém poměru 111 osob, z nichž je 100 strážníků.¹⁹⁸

Při plnění svých úkonů a zákroků je strážník povinen dbát cti, vážnosti a důstojnosti všech osob a nepřipustit, aby v souvislosti s těmito úkony nevznikla bezdůvodná újma. Zásah do práv a svobod osob nesmí překročit míru k dosažení účelu sledovaného zákrokem nebo úkonem. Dále je povinen poučit osoby o jejich právech; poskytnout pomoc v rozsahu svých pravomocí každému, kdo o ni požádá; jednat, je-li páchán trestný čin nebo přestupek v pracovní i mimo pracovní dobu, až na výjimky. Každý je pak povinen uposlechnout výzvy zakročujícího strážníka.

Strážník se prokazuje jednotnými prvky, které stanovuje zákon a ministerstvo. Těmi jsou služební stejnokroj, odznak s identifikačním číslem na pravé straně prsou a nášivkou obce na záloktí levého rukávu. Jednotnými prvky jsou šachovnice, vzor odznaku, barvy stejnokroje – žlutá, modrá, černá a označení motorových vozidel i dalších dopravních prostředků.¹⁹⁹

5.3 Rozdíl v činnosti dnešní a historické městské policie

Stejně jako dnes i v minulosti využilo město Hradec Králové možnost zřídit vlastní městskou policii. V roce 1866 jmenoval obecní výbor provizorního obecního strážného definitivním policejním strážníkem a k ruce mu byl jeden pomocný úředník. V roce 1992 zastupitelstvo města rozhodlo o zřízení městské policie jako orgánu Statutárního města Hradec Králové a vypsaló výběrové řízení na pozici strážník městské policie.

¹⁹⁸ Dostupné z: <https://www.hradeckralove.org/mestska-policie/os-1123>

¹⁹⁹ Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-553>

Na rozdíl od historické instituce městské policie vznikly jednotné pokyny, úkoly a povinnosti orgánu obce až v prosinci roku 1991, a to na základě zák. 553/1991 Sb., o obecní policii. Před tímto zákonem byl zaveden ještě Zákon o sborech stráže bezpečnosti se zaváděcím nařízením, který upravoval podmínky přijetí do sborů. Zákon nerozlišoval státní nebo obecní policii. Do té doby obce zaměstnávající policejní strážníky vydávaly vlastní instrukce, kterými byl v případě Hradce Králové Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové z roku 1884.

Z policejních instrukcí vyplývá, že hlavním úkolem strážníka bylo dbát bezpečnosti osob, jmění a mravnosti a dohlížet na všechna zařízení, která by mohla být nebezpečná pro výše uvedené. Strážník také konal službu v divadle a na jiných kulturních akcích, kde kontroloval prostor vchodu a pokladny, aby nevznikaly tlačenice a aby přijíždějícími i odjíždějícími vozy nebyl nikdo zraněn. Samotné úkoly strážníků se nijak výrazně nelišily. Změny s sebou přinesla především doba volného pohybu osob a vývoj komunikačních technologií.

5.4 Srovnání institutu městské a státní policie

Pokud se zaměříme na legislativu Policie České republiky, zjistíme, že byl vydán nový zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „policie“) a instituce má úplně odlišnou strukturu než policie městská. Zákon stanovuje policii jako jednotný ozbrojený strážní sbor, který slouží veřejnosti a jejímž úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony a mezinárodní smlouvy na celém území České republiky, pokud zákon nestanoví jinak. Úkoly vykonávají příslušníci a zaměstnanci policie. Policie je plně podřízena Ministerstvu vnitra ČR a je tvořena několika samostatnými útvary: Policejní prezidium ČR, útvary policie s celostátní působností, krajská ředitelství a v jejich rámci zřízené útvary.

Stejně jako strážník, tak i policista a zaměstnanec policie jsou při plnění úkolů povinni dodržovat pravidla zdvořilosti a dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní; dbát, aby žádné osobě v důsledku jejich postupu nevznikla bezdůvodná újma; postupovat tak, aby případný zásah do práv a svobod osob, vůči nimž směřuje úkon, nebo osob nezúčastněných nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného úkonem; také poučit osoby, vůči kterým směřují úkon a jde-li o úkon spojený se zásahem do práv nebo

svobod osoby, také o jejích právech a povinnostech. Podobnou povinnost jako strážníci mají policisté v případě ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti, jehož odstranění spadá do úkolů policie provést úkon nebo přijmout jiné opatření, aby ohrožení nebo porušení odstranil. Povinnost platí i v době mimo službu, je-li bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo svoboda osob anebo majetek nebo došlo-li k útoku na tyto hodnoty.

Naopak rozdílná činnost strážníků a policistů lpí v jejich úkonech vyplývající ze zákonných pověření (např. policie je orgánem činným v trestním řízení, obecní policie nikoliv). *Strážník provede* zákrok, úkon, nebo jiné opatření, *pokud je páchán trestný čin nebo přešůpek*, je-li důvodné podezření z jejich páchání nebo *je-li bezprostředně ohrožen život* či zdraví osoby anebo majetek. *Policista provede* úkon nebo jiné opatření v případě *porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti*, jehož odstranění *spadá do úkolů policie*. Policista skládá služební slib, při němž se zavazuje pro zájmy České republiky nasadit i vlastní život. A právě služební slib i úkoly policie jsou oproti úkolům strážníka rozsáhlejší. Policie plní úkoly, při nichž používá operativně pátrací prostředky, vyšetřuje trestné činy a pronásleduje jejich pachatele, plní úkony a zajištění vůči cizincům a jiným osobám, vykonává šifrovou nebo kurýrní službu, zajišťuje bezpečnost chráněných objektů, prostorů nebo osob, získává poznatky ze zájmového prostředí. Strážník může zajišťovat bezpečnost městských objektů, jakým je např. magistrát města či radnice.

Strážník prokazuje svou příslušnost vždy služebním stejnokrojem s odznakem a nášivkou obce. Výjimku tvoří provedení zákroku mimo službu, pokud zákrok nesnese odkladu.

Obecní policie komunikuje s Policií ČR v rámci koordinační dohody o společném postupu při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku; při oznámení policii o důvodném podezření, že byl spáchán trestný čin; v případě poskytování informací z informačních systémů; v případě předvedení osoby, odebrání střelné zbraně, usmrcení osoby, nebo pokud byla použita služební zbraň. Dále policie uděluje osvědčení psovi, který složí služební zkoušku.²⁰⁰

²⁰⁰ Zákon č. 553/1991 Sb. o Obecní policii, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-553>

Vzhledem k rozsáhlejším úkolům a oprávněním policistů, mají i v porovnání se strážníky k dispozici více techniky tzv. na ulici i v kanceláři.

Obecní a městská policie je výkonným orgánem obce. Její smysl spočívá v hlídkové činnosti na území obce a plnění preventivního a represivního účelu k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku. Jelikož strážníci nejsou zahlceni úřední agendou, tráví většinu své služby na ulici a běžným občanům jsou blíží. Smysl státní policie spočívá v zabezpečení vnitřního pořádku na území České republiky a ochrana státních hranic. Vzhledem k jejich široké úřední agendě spojené s tvorbou spisových a jiných materiálů souvisejících s přímým výkonem jejich práce, musí i adekvátní čas strávit na služebně či v kanceláři. Dále je možné poukázat i na jejich širší územní působnost. Místní působnost policejního obvodního oddělení totiž zahrnuje nejen katastr obce či její části, ale zpravidla i několik dalších katastrů obcí okolních. Zatímco komunální policii můžeme potkat pěšky, na kole a ve služebním vozidle, policii státní nejčastěji potkáme při konkrétním jednání nebo ve služebním vozidle. Ve chvíli, kdy ve městě působí současně městská i státní policie, věnují se policisté více místům, kam se městská policie nedostane.

Závěr

Institut obecní, potažmo městské policie není novinkou, která by se objevila po rozpadu Československé socialistické republiky. Historie moderní komunální policie v českých zemích sahá do poloviny 19. století a její prvky bychom mohli hledat již hluboko ve středověku. Zánikem vrchnostenské správy a navazující novou právní úpravou obecního zřízení získala obec mimo jiné pravomoc zřídit místní policii. Od této doby se v Hradci Králové institut obecní policie formoval přes 70 let až po jeho pohlcení státním aparátem. Na počátku 70. let 20. století byla zřízena inspekce veřejného pořádku při národních výborech, tzv. „šedý mor“, avšak inspektoři nebyli ozbrojeni a měli působit pouze preventivně. Po vzniku samostatné České republiky byly obecní a městské policie znovu zřizovány po celé republice, Hradec Králové nevyjímaje.

Městská policie v Hradci Králové sloužila dlouho ve vnitřním městě, ovšem po zrušení hradeckého opevnění se její obvod během období první republiky zvětšil. Z pramenů víme, že existovala policejní expozitura na Karlově a Pospíšilově třídě. Z novinového článku z roku 1930 je možné zjistit, že se z Karlovy třídy musela policejní strážnice přestěhovat do Mánesovy ulice vedle hotelu Paříž, do čp. 561.²⁰¹ Z obsahu fondu archivu města je také patrné, že po zavedení státní policie v Hradci Králové byly zřízeny policejní služebny ve všech tehdejších městských částech, a to na přelomu roku 1939/1940.²⁰²

V úvodu diplomové práce jsem si položila několik otázek. Začnu je zodpovídat v pořadí, tak jak se na ně podařilo odpovědět.

Na základě bádání lze s jistotou říct, že komunální policie v českém státě mají dlouholetou historii sahající do období husitských nepokojů. V 15. století náležel dohled nad bezpečností obyvatel rychtáři a jeho pomocníkům. Ten měl na starosti soud a rozhodnutí o trestné činnosti běžných obyvatel, až do zrušení rychtářské funkce. Z doby vlády Marie Terezie a Josefa II. nebylo v Hradci nalezeno mnoho dokladů o zajištění civilní bezpečnosti, ale je již známo, že měl městský magistrát zaměstnávat čtyři

²⁰¹ Nová expozitura policejní strážnice... Osvěta lidu. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 20.9.1930, č. 64, s. 4. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:3a18204a-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

²⁰² SOKA Hradec Králové, inv. č. 210. Archiv města – Hradec Králové. 1225-1945

uniformované strážníky. Navíc byla doložena činnost hradeckých vojenských oddílů, které zasahovaly při některých nepokojích. Po roce 1866 již existují záznamy o hradeckých strážnících, avšak o jejich činnosti se lze dočíst pouze z úředních záznamů purkmistrovské kanceláře. V prosinci roku 1938 bylo ve městě zřízeno Krajské ředitelství státní policie, které všechny současné strážníky převzalo do svých řad. Městská policie Hradec Králové se zde znovu objevila až v roce 1992, po vzniku samostatné České republiky a zajišťuje bezpečnost občanů a jejich majetku i v současnosti.

Zatímco státní policie a četnictvo mělo svojí platnou legislativu od dob jejich zřízení, městská policie si na vlastní zákon musela počkat až do roku 1991. Respektive, již v roce 1922 vznikl společný zákon o sborech stráže bezpečnosti, kterým se řídily všichni uniformovaní policisté, bez ohledu na jejich zřizovatele. Do té doby se městská policie řídila instrukcemi svých představených, kteří se zase řídili doporučeními pro úředníky. V Hradci Králové je doložen Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové z roku 1884, uložený v knihovně Muzea východních Čech v Hradci Králové a Policejní řád obce Pražské předměstí z roku 1905, dostupný v elektronické podobě soukromé sbírky Radka Balcárka.

Podobá se tehdejší práce strážníků té dnešní? Do značné míry ano. Její poslání je prakticky stejné. I dnešní strážníci, v rámci místní působnosti, se starají o bezpečnost osob a majetku, o zachování veřejného pořádku, čistoty na veřejných prostranstvích, řeší veřejné pohoršení (dříve přestupky proti mravnosti), dohlíží na komunikační závady (dříve všechna zařízení, která by mohla být nebezpečná), dodržování pravidel občanského soužití, konají prevenci v obci a přispívají k dohledu na dopravu. V té nastala změna především s rozšířením celkové infrastruktury a provozu na silnicích. Dnes sice strážníci nekonají službu v divadlech, ale jsou přítomni u kulturních, a především sportovních akcí, kde se dají, vzhledem k okolnostem, předpokládat výtržnosti.

Pokud porovnáme činnost dnešní Městské policie Hradec Králové s činností té historické, zjistíme, že se odlišuje hlavně v technickém posunu doby a rozšíření hranic města. Nejvíce znatelná je už výše zmíněná doprava. Naopak strážníkům odpadl zdravotní dozor, který byl delegován na krajské hygienické stanice a nekonají dohlídku ani při koupání či pohybu na ledu. Dnes už také neřeší cizince a prostitutky, nedohlíží na restaurační zařízení, ale zůstal jim dohled nad dodržováním nočního klidu. Nekontrolují

tuláky, ale v zimních měsících dohlíží na osoby bez domova, avšak spíše ze sociálního hlediska. A osoby bez domova dozorují také kvůli případným výtržnostem či porušování právních předpisů.

Na základě bádání mohu konstatovat, že historický strážník nebyl úředník. Dnes bychom ho přirovnali spíše k policistovi z malého obvodu nebo strážníku – okrskářovi, či výkonnému orgánu městských nařízení a vyhlášek. Pevnostní město bylo malé, jeho obyvatelé se mezi sebou znali a strážník měl mít výbornou znalost vůči zdejším místům i osobám. S občany města byl v těsném kontaktu. Věděl, co je tíží, těší a měl vědět i o nepravostech, které by mohli páchat, jako dnešní strážník okrskář či policista malého obvodního oddělení.

Po zboření pevnosti a opětovném osídlení zaniklých pozemků pod pevností a po regulaci obou toků řek se zvýšil i počet strážníků. Sice se nepodařilo dohledat dostatek archivních pramenů o složení hradeckého policejního mužstva, ale jejich rozšíření je logické a potvrzují to i kusé záznamy zmíněné v textu práce. Dokonce i novinové články potvrzují potřebu policejních strážníků.

Tím se dostávám k nedostatkům výzkumu. Nemohu přesně sdělit, jakou rychlostí počet strážníků ve službách města stoupal. Ovšem podařilo se dohledat několik jmen z řad hradeckého policejního mužstva. Díky těmto jménům by se příštímu badateli mohlo podařit dohledat nějaké pozůstalostní předměty a památky, možná i spisový materiál. Lze konstatovat, že po roce 1920 vznikla první jednotná legislativa pro policisty i strážníky s platností na celém území státu. Tou je Zákon o sborech stráže bezpečnosti, kdy se uniformovaný policista lišil od strážníka pouze svým zřizovatelem. Měli podobné a někdy i shodné uniformy s jediným rozdílem, kterým byly státní znaky.

Nemohu ani demonstrovat vyškolení a výcvik jednotlivých mužů. Jsem přesvědčená o tom, že postupem času se zkvalitnil nábor zaměstnanců i požadavky na jejich znalosti. Je dohledatelné, že v druhé polovině 30. let 20. století uchazeči procházeli psychodiagnostickým testem, naopak ještě v 80. letech 19. století bylo zásadní, aby byl strážník spolehlivý a byl schopen fyzicky svou práci vykonávat. Předpokládám tedy, že tímto požadavkem vymizely náborové invalidů (ti se nabírali od druhé poloviny 18. století). Vzhledem k tomu, že se Hradec Králové řadil i k městům s poměrně vzdělaným obyvatelstvem, věřím, že i strážníci měli odpovídající vzdělání. Jejich výcvik, zaškolení,

výzbroj, výstroj i vybavení služeben tak přímo záviselo na zájmech a finančních možnostech obecního zastupitelstva.

Námětem pro příští práci může být doplnění nedostatků současného textu, vyvádání institutů místní policie v obdobných městech, jako byl Hradec Králové, zjištění jejich vývoje a jejich porovnání mezi sebou. Dal by se tím získat obecný náhled na celkovou problematiku obecních policií do roku 1945 a rozšíření i o náhled na znovu založené policie po roce 1991 se vzájemnou komparací. Vzhledem k tomu, že v novodobé historii je již více vytvořených prací na téma obecní policie, nebude získání materiálů tak obtížné. Pro starší historii bude dobrým vodítkem publikace autorů Pavla Macka a Lubomíra Uhlíře, *Dějiny obecních policií I.*, (Jejich odraz v heraldice).

Stejně jako dříve i v současné době se diskutuje o potřebnosti obecních, potažmo městských policií a jejich případném sloučení s policií státní. Pokud bych měla vyslovit svůj názor, tak jednoduché sloučení nebude vhodné. Pokud by se společnost, potažmo zákonodárci shodli na zrušení místních policií, byla by potřeba i větší reorganizace policejních oddělení. Samozřejmě, v některých kompetencích se obě policie překrývají, pravděpodobně by se zjednodušilo financování a strážníci by získali vidinu kariérního postupu i sociálních výhod. Zároveň by se museli znovu rozdělit činnosti a vyčlenit policisté, kteří by řešili i obecní záležitosti, které momentálně spadají na strážníky. Ve městech, kde slouží obě složky zároveň, mají strážníci nezastupitelné místo, neboť jsou občanům města díky své běžné pořádkové a pochůzkové činnosti blíž.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny archivní

SOkA Hradec Králové, inv. č. 1330, kart. č. 45. Archiv města – Hradec Králové. Služební doklady 1840-1850

SOkA Hradec Králové, inv. č. 1648, kart. č. 261. Archiv města – Hradec Králové. Jmenování policejního strážníka 1866

SOkA Hradec Králové, inv. č. 1688, kart. č. 273. Archiv města – Hradec Králové. Záležitosti policejní a trestní 1876-1878

SOkA Hradec Králové, inv. č. 1708, kart. č. 293. Archiv města – Hradec Králové. Personál úředníků 1871-77

SOkA Hradec Králové, inv. č. 3243, kart. č. 998. Městský úřad – Hradec Králové. Zdravotní policie 1900

SOkA Hradec Králové, inv. č. 1774, kart. č. 359. Archiv města – Hradec Králové. Personálie obce 1922-1923

SOkA Hradec Králové, inv. č. 1839-1937, kart. č. 424-440. Archiv města – Hradec Králové. Záležitosti policejní 1900-1902

SOkA Hradec Králové, inv. č. 2023, 2027, kart. č. 492. Archiv města – Hradec Králové. Umístění policejních úřadů 1929-1946

SOkA Hradec Králové, inv. č. 2272, kart. č. 547. Archiv města – Hradec Králové. Postátnění obecní policie 1936-1949

SOkA Hradec Králové, inv. č. 2273, kart. č. 547. Archiv města – Hradec Králové. Služební požítky, systematizace, odborné zkoušky stráže bezpečnosti 1931-1938

SOkA Hradec Králové, inv. č. 210. Archiv města – Hradec Králové. 1225-1945

Prameny tištěné

OBENTRAUT, Maxmilian, Samospráva obce v království Českém: praktické navedení pro pány představené, radní a výbory obecní Jak se ... obce spravovati mají. Svazek

I., II., III. Praha 1863. Dostupné také z:

<https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:769d8e40-0188-11dd-8e3b-000d606f5dc6>

Služební řád obecní stráže královského věnného města Hradce Králové z roku 1884, dostupný v knihovně Muzea východních Čech v Hradci Králové, sign. č. K2324

Služební řád obce Pražské předměstí schválené obecním zastupitelstvem 22. listopadu 1905 – soukromá sbírka Radek Balcárek

Příručka hradeckého strážníka Františka Reila, nakladatelství knihkupectví B. E. Tomana, maj. L. Müllera (bez roku vydání, pravděpodobně 30. léta 20. stol.). Dostupná v knihovně Muzea východních Čech v Hradci Králové, sign. č. K6024

Periodika

Osvěta lidu. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 8.6.1935, 38(45), s. 4. ISSN 1214-5114. Dostupné také z:

<https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:3c6878d4-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

Osvěta lidu. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 23.1.1926, č. 7, s. 2. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:36da0ca2-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

GRULICH, Petr. Gendarmerie in Hradec Králové, Introduction to Its Structure in the 1930s. *Theatrum Historiae* 2015, str. 135–162. Dostupné z:

<https://theatrum.upce.cz/index.php/theatrum/article/view/2070/1837>

Právní předpisy

Vládní nařízení o organizaci policejní správy č. 51/1936 Sb. Dostupné z: [51/1936 Sb. - Beck-online](#)

Zákon č. 165/1920 Sb., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1746/0/2/zakon-c-165-1920-sb-jimz-se-vlada-zmocnuje-zrizovati-statni-policejni-urady/zakon-c-165-1920-sb-jimz-se-vlada-zmocnuje-zrizovati-statni-policejni-urady>

Zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu. Dostupné z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1880/1/2/zakon-c-299-1920-sb-o-cetnictvu/zakon-c-299-1920-sb-o-cetnictvu>

Zákon č. 230/1922 Sb., o sborech stráže bezpečnosti. Dostupné z: [230/1922 Sb. - Beck-online](#)

Zákon č. 261/2020 Sb., kterým se mění zákon o obecní policii. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-261>

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-553>

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

Literatura

DLOUHÝ Michal. *Případy z pátrací služby*, Praha 2014

DOUBEK, Z. REZKOVÁ, H. *Starý Hradec Králové dům od domu. Hradec Králové*, Hradec Králové 2009

HLEDÍKOVÁ Zdeňka. JANÁK Jan. DOBEŠ Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2007

HOFFMAN František. *České město ve středověku*, str. 146-148. Praha 1992

Kolektiv autorů. *Městská policie Brno, historie a současnost*, Brno 1997

Kolektiv autorů. *Hradec Králové*. Praha 2017

KŘÍŽ, Jaroslav. *Zapomenutá historie zdravotní policie*. Hygiena, 2009, roč. 54, č. 4

LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola aneb prostitute za Rakouska i republiky*, Praha 2002

MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. *Dějiny policie a četnictva I.*, Praha 1997

MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. *Dějiny policie a četnictva II.*, Praha 1999

MACEK Pavel, UHLÍŘ Lubomír. *Dějiny obecních policií I.*, Praha 2004

MACHUTOVÁ, Marcela. *Historie dopravní policie*. Praha 2009

PROKOPOVÁ, Karolina. *Hostinská zařízení na přelomu 19. a 20. století v Hradci Králové*. Brno 2011. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z:
https://is.muni.cz/th/216229/ff_m/Hostinska_zarizeni_na_prelomu_19._a_20._století_v_Hradci_Kralove.pdf

STEFAN, Kristián. *Hradec nad Labem*. Praha 1872. Dostupné z:
<https://kramerius.svkhk.cz/view/uuid:1fade760-f44e-11dd-9185-000d606f5dc6>

TECL, Jiří. *Vznik a vývoj obecní policie, její právní postavení a vzdělávání strážníků*. Brno 2012. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Dostupné z: [tecl_2012_bp.pdf \(utb.cz\)](http://tecl.2012.bp.pdf.utb.cz)

VOLESKÁ, Radka. *Porovnání činností městské policie v Hradci Králové a v Pardubicích*. Pardubice 2010. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní. Dostupné z:
https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/36731/VoleskaR_Porovnaní%20cinnosti_MCH_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Internetové zdroje

<http://www.ozbrojeneslozky.cz/clanek/vyvoj-policie-v-ceskych-zemich-18-19-stoleti>

http://www.quartiermagazin.cz/articles/53/Na_strazi_prava_a_demokracie_v_prvorepublikovem_Hradci_Kralove_Cetnicke_hum/

<http://www.ozbrojeneslozky.cz/clanek/vyvoj-policie-v-ceskych-zemich-18-19-stoleti>

<http://www.hostivickahistorie.cz/samosprava/zakony/1862.htm>

<https://hygiena.szu.cz/pdfs/hyg/2009/04/10.pdf>

<https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/policie>

<https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=podomie%C5%99>

<https://www.hradeckralove.org/povinne-zverejnovane-informace-mestska-policie/d-53092>

<https://www.hradeckralove.org/mestskapolicie/>

<https://www.hradeckralove.org/mestska-policie/os-1123>

<https://www.hradeckralove.org/nahlednuti-do-historie-socialne-zdravotni-oblasti-v-hradci-kralove/d-68055>

Přílohy

Obr. č. 1. KU/07-594 – Městský policejní strážník František Žaloudek (1863–1935), strážníkem v letech 1894–1908, poté kustod muzea a autor modelu hradecké pevnosti. Sbíрка MVČ, fond Kultura, inv. č. KU/07-594

Obr. č. 2. ST/07-765 – Městský policejní komisař Karel Tender, kol. 1898. Zemřel v roce 1904. MVČ, Fotoarchiv muzea, fond Stát, inv. č. KU/07-765

Obr. č. 3. – „předpis“ hodností rakouských strážníků před rokem 1900, soukromá sbírka

Obr. č. 4. (bez uvedeného inv. č.) HK policejní sbor 1916. Sbíрка MVČ, bez uvedení fondu

Obr. č. 5. – rakouské hodnostní označení pravděpodobně po r. 1900, soukromá sbírka

Obr. č. 6. – ST/05-14 – Čepicový odznak městského strážníka Hradce Králové (v podobě městského znaku), přelom 19. a 20. století. Patřil Karlu Pecoldovi, městskému strážníkovi č. 3 (později 4) v letech 1866-1913. Sbíрка MVČ, fond Stát, inv. č. ST/04-14

Obr. č. 7. – ST/05-15 – Prsten královéhradeckého městského strážníka Karla Pecolda, památka na rok 1914. MVČ, fond Stát, inv. č. ST/04-15

Obr. č. 8. – HK/07-1541 – Strážník na hlídce v dnešní Opletalově ulici, poč. 20. století, Sbíрка MVČ, bez uvedení fondu

Obr. č. 9 a 10. – ST/07-931/1,2 Rudolf Pejp, náčelník policie/četnictva, po roce 1918. MVČ, Fotoarchiv muzea, fond Stát, inv. č. ST/07-931/1,2

Obr. č. 11. – A2-HK-07-00691 – dostupné MVČ, bez popisku

Obr. č. 12. – Sbory stráže bezpečnosti. Dostupné z oficiálního webu Policie ČR: <https://www.policie.cz/clanek/sbory-straze-bezpecnosti.aspx>

Obr. č. 13. – Sbory stráže bezpečnosti. Dostupné z oficiálního webu Policie ČR: <https://www.policie.cz/clanek/sbory-straze-bezpecnosti.aspx>

Obr. č. 14. – Sbory stráže bezpečnosti. Dostupné z oficiálního webu Policie ČR: <https://www.policie.cz/clanek/sbory-straze-bezpecnosti.aspx>

Obr. č. 15. – Přilba městské policie Hradce Králové, č. 19, 30. léta 20. století

Muzeum východních Čech v Hradci Králové, fond Stát, inv. č. ST/04-3 (fotografie znaku z blízka)

Obr. č. 16. – Přilba městské policie Hradce Králové, č. 19, 30. léta 20. století

Muzeum východních Čech v Hradci Králové, fond Stát, inv. č. ST/04-3 (fotografie celé přilby)

Obr. č. 17. – Hradecký žlutý odznak, soukromá sbírka, nespecifikované období

Obr. č. 18. – Hradecký a jihlavský odznak, soukromá sbírka, nespecifikované období

Obr. č. 19. – Jihlavský odznak, soukromá sbírka, nespecifikované období

Obr. č. 20. – Hradecká přilba se žlutým odznakem, soukromá sbírka, nespecifikované období

Obr. č. 21. – Výkaz policejní činnosti za rok 1925. *Osvěta lidu*. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 23.1.1926, č. 7, s. 2. ISSN 1214-5114. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:36da0ca2-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

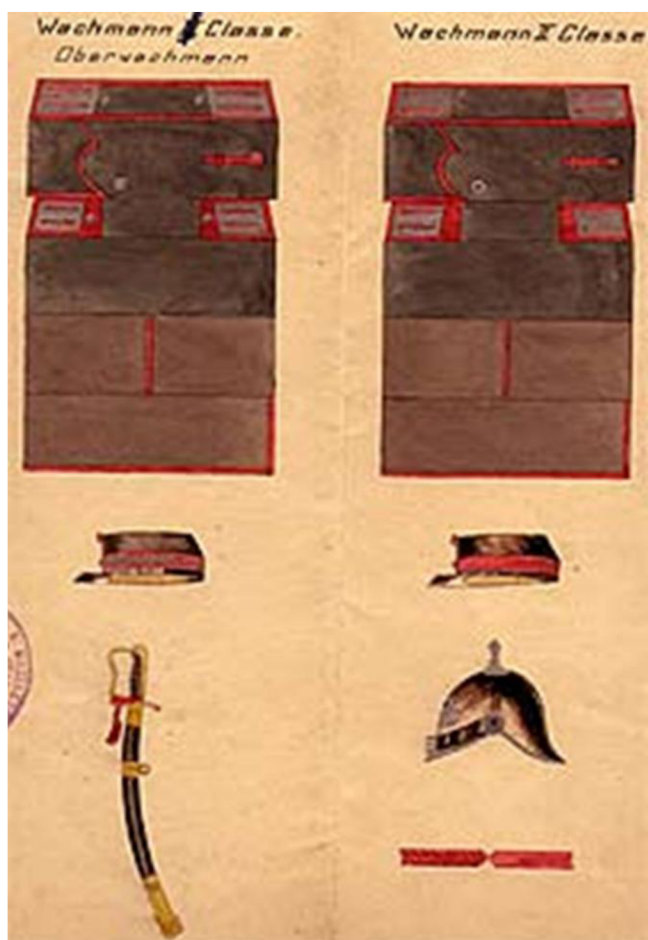
Obr. č. 22a a 22b. – Výkaz policejní činnosti za rok 1930. *Osvěta lidu*. Hradec Králové: Tiskové a vydavatelské družstvo Osvěta lidu, 14.3.1931, č. 21, s. 2. Dostupné také z: <https://kramerius.svkhk.cz/uuid/uuid:3b3f6298-f8ba-11e0-b67e-00155d0111ff>

Obr. č. 1. KU/07-594 – Městský policejní strážník František Žaloudek strážníkem v letech 1894–1908

Obr. č. 2. ST/07-765 – Městský policejní komisař Karel Tender, kol. 1898

Obr. č. 3 – „předpis“ hodností rakouských strážníků před rokem 1900, soukromá sbírka

Obr. č. 4. (bez uvedeného inv. č.) HK policejní sbor 1916

Obr. č. 5. – rakouské hodnostní označení pravděpodobně po r. 1900, soukromá sbírka

Obr. č. 6. ST/05-14 – Čepicový odznak městského strážníka Hradce Králové

Obr. č. 7. ST/05-15 – Prsten královéhradeckého městského strážníka Karla Pecolda, památka na rok 1914

Obr. č. 8. HK/07-1541 – Strážník na hlídce v dnešní Opletalově ulici, poč. 20. století

Obr. č. 9. ST/07-931/1 Rudolf Pejp, náčelník policie/četnictva, po roce 1918

Obr. č. 10. ST/07-931/2 Rudolf Pejp, náčelník policie/četnictva, po roce 1918

Obr. č. 11 – A2-HK-07-00691 – dostupné MVČ, bez popisku

Strážník SUSB z roku 1924.

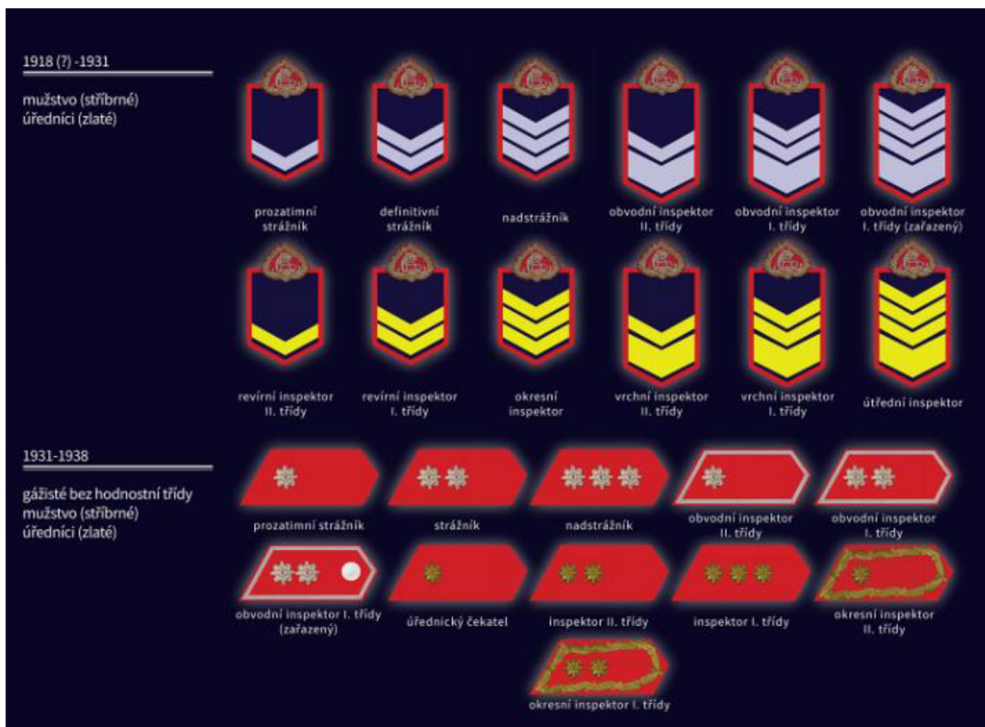
**Obvodní inspektor II. třídy Jan
Mašláň ve službě v Rožňavě v roce
1929.**

Obr. č. 12. – Sборы stráže bezpečnosti. Dostupné z oficiálního webu Policie ČR

**Odznak na čepici, používaný do roku
1931.**

Obr. č. 13. – Sборы stráže bezpečnosti. Dostupné z oficiálního webu Policie ČR

Obr. č. 14. – Hodnosti uniformované policie do roku 1944. Dostupné z oficiálního webu Policie ČR

Obr. č. 15. - ST 04-003-X1_low Přilba hradeckého strážníka po roce 1931.

Obr. č. 16. - ST 04-03_low Přilba městské policie Hradce Králové, 30. léta 20. století

Obr. č. 17. – Hradecký žlutý odznak, soukromá sbírka, nespecifikované období

Obr. č. 18. – Hradecký a jihlavský odznak, soukromá sbírka, nspecifikované období

Obr. č. 19. – Jihlavský odznak, soukromá sbírka, nspecifikované období

Obr. č. 20. – Hradecká přilba se žlutým odznakem, soukromá sbírka, nespecifikované období

Hradecká policie.

Přinášíme níže výkaz o činnosti městské policejní stráže v Hradci Králové za rok 1925, aby naše veřejnost se přesvědčila o povivé práci naší policie, která často není dosti oceněna a je různě kritisována. Hradecká policie iště ve výkonech své těžké služby počíná si

nejen horlivě, ale i taktně a v málo městech je její práce tak výsledná a dobrá, jako u nás. Často až dívíme se ohleduplnosti a zdvořilosti naší policie k obecnstvu. A snad právě tato taktupnost dává tak pěkné výsledky.

Výkaz

činnosti městské policejní stráže v Hradci Králové za rok 1925.

Trestní čin	Zatčeno	Ozn.	Pokut.	Napom.
Veřejné násilí	3	5	—	—
Loupež	1	—	—	—
Zhářství	3	—	—	—
Zločin smilstva	1	—	—	—
Krádeže, zločiny a přestupky	42	27	—	29
Zpronevěra, sločiny a přestupky	3	—	—	1
Podvody, zločiny a přestupky	3	12	—	—
Přestupky proti bezpečnosti zdraví	—	—	—	5
" " " života	—	3	—	3
" " " těla	—	5	—	—
" " " mravopověstnosti	—	3	—	2
Přestupky různé	3	32	—	14
Hazardní hry	—	12	—	3
Prostituce	12	1	5	9
Zbrojní patent	—	3	3	3
Potulka a žebrota	36	—	—	255
Živnostenský řád	—	18	6	128
Podomní obchod	—	16	4	15
Kontumace psů	—	7	—	46
Opilství a rušení nočního klidu	42	—	130	83
Tržní řád	—	—	105	59
Jateční řád	—	38	—	—
Silniční řád, vozy bez tabulek	—	—	35	6
" " bicykly po chodníku	—	—	341	85
" " bicykly neosvětlené v noci	—	—	413	63
Různé silniční přestupky	—	—	86	188
Přestupky při jízdě automobily a motocykly	—	179	58	215
Týrání zvířat	—	—	14	23
Nehlášení cizinců, podnájemníků a pod.	—	—	56	32
Polní a lesní pých	—	—	23	97
Váhy, míry a závaží necejchované	—	—	70	4
Plytvání pitnou vodou	—	—	1	17
Znečištění ulice papíry	—	—	138	31
" " konáním malé potřeby	—	—	78	13
" " různé	—	—	24	80
Zákon o rybolovu	—	1	—	3
Různé policejní přestupky shora nejmenované	—	—	60	401
Celkem	149	362	1650	1913

Obr. č. 21. – Výkaz policejní činnosti za rok 1925

Činnost měst. policie královéhradecké v r. 1930 ve světle čísel.

(První číslice značí zatčení a dodání soudu nebo ponechání v prozatímním policejním střežení, druhá značí oznámení úřadu, 3. pokutování a 4. napomenutí.)

Pro různé krádeže	35	15	34
Podvody	6	5	16
Zpronevěry	1	3	
Soudní přestupky proti bezpečnosti:			
majetku	2	3	7 55
zdraví			7
života		6	
těla	1	19	20
mravopěšnosti	1		4 6
různé jiné přestupky	12	11	15 32
Hazardní hry			3 5
Přestup. zbroj. patent.	2	3	14
Prostituce, nezř. života a pohlavní nemoce	11		20 5
Potulka a žebrotá	32		92
Opilství, rušení nočního klidu a pořádku	37		193 137
Přest. živnost. řádu	9	3	85
Podomní obchod	2	14	16
Přestupky tržního řádu			55 31
Přestup. jatečního řádu	18		
Přestupky poľního pŕechu, lesního a rybolov			32 104
Nedodrž. kontum. nař.	1		11
Nejcejchov. míry a váhy			78 3
Znečiř. ulic a j. veř. míst			134 76
Různé policej. přestupky			67 229
Přestupky silnič. řádu:			
vozkové			67 102
cyklisté		1232	576
auto a motocyklisté			84 57
různé			25 49

Přestupky zákona o motorových vozidlech:			
Automobilisté:			
nedostatečné osvětlení	39	176	13
nesprávné označení	17	63	35
hřmocení a kouření	8	45	36
rychlá jízda	4	18	7
Motocyklisté:			
nedostatečné osvětlení	3	36	16
nesprávné označení	8	29	19
hřmocení a kouření	19	115	51
rychlá jízda	4	16	48
různé jiné přest. příkazy a pod.	19	32	6
Celkem	138	215	2560 1994

Mimo to měst. policejní úřad vyřídil vlastních spisů 1709 a městský úřad přidělil policii k vyřízení 3755 spisů.

Z uvedené částečné statistiky nejlépe je patrna bohatá činnost, kterou policie svědomitě koná ve prospěch města a všeho občanstva. Při tom nutno uvážit rušnému životu města neodpovídající poměrně malou početnost policejní stráže. Tim arcit činnost policie je záslužnější, že se skromnými silami stačí pinit všechny četné úkoly jí přikázané. Tato svědomitá práce vyžaduje krajní obětavost jak velitelů stráže, tak prostého mužstva, které při svém velkém počtu služebních hodin v týdnu vystaveno je tvrdým zkouškám. Občanstvo královéhradecké jistě s uspokojením a vděčností přečte si obsažený záznam, který podává obraz činnosti policejní stráže. Obraz, pravé svědomí města, ličí suchými číslicemi, kolik zla a špatnosti bylo od obce odvráceno jedině časnými zásahy městské policie. Za tuto nutnou, dobrou, ale leckdy dosti neuznávanou a ceněnou práci, zaslouží si policejní stráž uznání všeho spravedlivého obyvatelstva.

Obr. č. 22a a 22b. – Výkaz policejní činnosti za rok 1930